

**Walter
Scott**

**IVANHO
E**

Naslov
izvornika

WALTER
SCOTT

IVANHO
E

Prevela Gordana V.
Popović

I.
Poglavlje

*Tako govorahu oni, dok im se u niski
dom,*

*Utovljene svinje vraćahu počinku
svom;*

*Nerado i opiruć se, u odvojene kotce
stjerane,*

*Uz zaglušen roktaj i nemilo
bučne.*

POPE,
Odiseja

U umilnu predjelu sretne Engleske kroz koji protječe rijeka Don, prostirala se u davna doba golema šuma prekrivajući veći dio lijepih bražuljaka i dolina što se steru između Sheffielda i ljupka gradića Doncastera. Ostaci tih prostranih šuma mogu se još vidjeti oko plemićkih posjeda Wenwortha, Parka Warnccliffe te oko Rotherhama. Tu se nekoć pojavljivao legendarni zmaj od Wantleya; bijaše to poprište žestokih borbi u vrijeme građanskih ratova, Rata Dviju ruža; a tu su se također u davna vremena okupljale družine junačkih odmetnika kojih je djela toliko proslavila engleska narodna pjesma.

To je glavno poprište zbivanja o kojima će biti riječi, jer naša pripovijest počinje potkraj vladavine Rikarda I, u vrijeme njegova povratka s dugotrajna zarobljeništva. Bijaše to značajan događaj što su ga njegovi očajni podanici više priželjkivali no što su mu se nadali, jer u međuvremenu bijahu podjarmljeni i na sve načine ugnjetavani. Plemići koji su se neumjereno osilili za vrijeme Stjepanove vladavine, i samo ih je mudrost Henrika II držala podložnima kruni, sada su se

iznova prepustili krajnjoj samovolji. Ne obazirući se na blaga upozorenja Državnog savjeta, utvrđivali su oni svoje zamkove, povećavali broj ljudi u svojoj službi, pretvarali sve susjede u svoje vazale služeći se svim sredstvima ne bi li se svaki od njih našao na čelu borbene snage koja bi im omogućila da postanu što istaknutijom ličnošću u prijetecim državnim nemirima.

Položaj nižih plemića ili franklina, kako su se nazivali, koji su po zakonu i duhu engleskog društvenog uređenja bili nezavisni od plemićke samovolje, sada je postao nadasve nesigurnim. Ako bi se, a to je najčešće bio slučaj, stavili pod zaštitu nekog manjeg kralja u svome susjedstvu, pristavši da obavljaju neke feudalne službe u njegovu domaćinstvu, ili bi se pak uzajamnim ugovorima o savezu i zaštiti obavezali da ga podrže u njegovim pothvatima, mir bi im doduše privremeno bio zajamčen; ali žrtvovali bi tada svoju nezavisnost koja je svakom Englezu ležala toliko na srcu, dok bi se istodobno zasigurno izlagali opasnosti da kao saveznici budu uvučeni u svaki

nepromišljeni ratni okršaj na koji bi slavljujblje navelo njihova zaštitnika. S druge strane, veliki baruni raspolagali su takvim i toliko brojnim sredstvima za zlostavljanje i ugnjetavanje te bi za tili čas našli izgovor, a volje bi im rijetko nedostajalo, da muče i progone do samog ruba uništenja svakog nemoćnijeg susjeda koji bi se pokušao osloboditi njihove zaštite, oslonivši se, u ta nesigurna vremena, samo na svoje ispravno ponašanje u skladu sa zakonima zemlje.

Samovolja plemstva i ugnjetavanje nižih staleža naročito su se povećali nakon osvajanja Engleske od strane normanskog vojvode Vilima I Osvajača¹. Četiri naraštaja nisu dostajala da se izmiješa neprijateljska krv Normana i Anglosasa, ili da se zajedničkim jezikom i uzajamnim interesom sjedine te dvije nepomirljive rase od kojih je jedna još bila ushićena pobjedom, dok je druga stenjala pod svim posljedicama poraza. Nakon bitke kod Hastingsa², sva je vlast bila u

rukama normanskog plemstva, a povijest nas uči da se ono njome služilo bez milosti. Cijele obitelji saskih kneževa i plemića bijahu iskorijenjene ili razbaštinjene, s malo ili nimalo iznimaka, a tek su rijetki zadržali posjede u zemlji svojih otaca kao gospodari drugoga ili još nekoga nižeg staleža. Kraljevska je vlast dugo nastojala svim sredstvima, zakonitim i nezakonitim, oslabiti snagu dijela stanovništva za koje se s pravom smatralo da gaji ukorijenjenu mržnju spram pobjednika. Svi vladari normanske krvi bijahu nadasve naklonjeni svojim normanskim podanicima; zakoni o lovu, kao i mnogi drugi jednako strani blažem i slobodnijem duhu saskog poretka, bijahu nametnuti podjarmljenom stanovništvu kao da se time željelo još više otežati feudalne lance koji su ih tištali. Na dvoru i u velikaškim zamkovima gdje se nadmetalo u raskoši i dvorskim navadama, govorilo se isključivo na normansko-francuskome; na istom se jeziku vodilo rasprave na sudu i izricalo presude. Francuski pak bijaše jezik časti, viteštva pa čak i pravde, dok je daleko muževniji i izražajniji anglosaski ostavljen na uporabu seljacima i slugama koji drugoga nisu ni znali. Međutim, nužno saobraćanje između vlasnika zemlje i potlačenih nižih bića koji su je obrađivali potaknulo je postupno stvaranje jednog narječja, neke mješavine između francuskoga i anglosaskog jezika, na kome su se mogli i međusobno sporazumijevati. Iz

te je nužde postupno ponikla grada današnjega engleskog jezika u kojemu su se tako sretno izmiješali govor pobjednika i pobijeđenih da bfga potom značajno unaprijedile uvedenicе iz klasičnih jezika i jezika kojima su govorili južni evropski narodi.

Smatrao sam nužnim obavijestiti o takvu stanju stvari radi običnog čitatelja. Iako nikakav značajni historijski događaj, poput rata ili ustanka, nije potvrdio postojanje Anglosasa kao posebnog naroda nakon vladavine Vilima II³, ne treba zaboraviti da su se značajne razlike između njih i njihovih pokoritelja, kao i sjećanje na ono što su bili i na što su sada spali, trajno sačuvali sve do vladavine Edvarda

III⁴; da rane nakon osvajanja nisu zacijelile i da je linija razdvajanja i nadalje postojala između potomaka pobjednika Normana i poraženih Sasa.

Sunce je zalazilo nad jednim proplankom obraslim bujnom travom u šumi o kojoj je bilo riječi na početku poglavlja. Stotine razgranatih, niskih hrastova s gustim krošnjama, koji su možda svjedoci slavnih pohoda rimskih legionara, pružahu svoje čvornate ruke ponad debela saga prelijepe zelene tratine. Na nekim su mjestima hrastovi bili izmiješani s bukvama, zimzelenim drvećem i svakojakim grmljem, tako gusto te se vodoravni zraci sunca na zalasku nisu mogli probiti kroz gustiš: Drugdje je pak drveće bilo razmaknuto tvoreći duge uzdužne prolaze u kojima se pogled s užitkom gubi, dok ih uobrazilja doživljava kao staze što vode još divljijim prizorima šumske osame. Ponegdje bi crveni šumski zraci bacali razlomljeno i blijedo svjetlo što se djelimice zadržavalo na isprepletenim granama i mahovinastim deblima, dok bi drugdje rasvijetlili u blještavim mrljama dijelove tratine do kojih bi se uspjeli probiti. Prilično velika čistina u sredini proplanka nekoć je, čini se, bila posvećena obredima druidskog⁵ praznovjerja, jer se na vrhu nekog brežuljka, tako pravilnoga te se činilo da je umjetno stvoren, još sačuvao dio kruga od gruba neisklesana kamena velikih razmjera. Sedam kamenih stupova još su stajali uspravni, dok su ostali bili izvaljeni s mjesta, što vjerojatno valja zahvaliti žaru nekih obraćenika na kršćanstvo, te su ležali, neki oboreni blizu mjesta gdje su ranije stajali, a drugi na padini brežuljka. Tek se jedan veliki kamen otkotrljao do podnožja, presjekavši korito malena potoka što je glatko klizio preko njegova ruba, pa je ta zapreka izazvala slabašni žubor inače tiha i šutljiva potočića.

Krajolik su upotpunjavale dvije ljudske prilike koje su se svojom odjećom i pojavom uklapale u divljinu i sirovost šumskih predjela West- Ridinga u grofoviji York u ta davna vremena. Stariji od dvojice

bijaše stroga, gruba i divljeg izgleda. Odjeća mu je bila krajnje jednostavna: pripijeni haljetak s rukavima napravljen od štavljene kože neke životinje koje je dlaka isprve ostavljena, no bijaše toliko olinjala te se po onome što se od nje mjestimično sačuvalo teško moglo utvrditi kojoj je životinji pripadala. To je priprosto pokrivalo sezalo od grla do koljena zamjenjujući sve dijelove odjeće. Otvor za vrat bješe upravo toliki da se može provući glavu te se može zaključiti da se navlačilo preko glave poput današnje košulje ili negdanjeg pancira. Sandale vezane remenjem od veprove kože štatile su mu noge, a smotak vrpce tanje kože, vješto omotane do iznad listova, ostavljao mu naga koljena kao u škotskih gorštaka. Kako bi mu haljetak bio još tješnje priljubljen uz tijelo, bijaše po sredini stegnut širokim kožnim pojasom s mjedenom kopčom; o pasu s jedne strane bijaše privezana kožnata kesa, a s druge ovnujski rog s piskom za puhanje. Za isti pas bijaše zadjenut dugačak, širok, vrlo šiljasti nož sa dva sječiva i s drškom od jelenjeg roga, kakvi su se izrađivali u tom kraju i već su se u to doba nazivali šefildskim bodežima. Čovjek je bio gologlav a jedinom mu zaštitom bijaše gusta, slijepljena, zamršena kosa koja je, spržena suncem, zadobila riđu tamnocrvenu boju u suprotnosti spram brade što mu je bujala na obrazima i bila prije žute, gotovo jantarne boje. Preostaje još jedan dio njegove odjeće, ali toliko značajan da ga ne smijemo izostaviti: bijaše to mjedeni obruč, poput pseće ogrlice ali bez kopče za otvaranje i tako mu je tijesno prijanjao uz vrat tek da mu ne smeta pri disanju, ali toliko zalemljen te bi ga jedino pomoću turpije bilo moguće skinuti. Na tome neobičnom ovratniku bijaše saskim pismom urezan natpis: "Gurth, sin Beowulpha, nasljedni kmet Cedrica od Rotherwooda.

"

Pokraj tog svinjara, jer to bijaše Gurthovo zanimanje, sjedila je najednom od srušenih druidskih spomenika, osoba naizgled deset godina mlađa, koje je odjeća, iako nalik onoj njegova druga, bila

izrađena od vrsnijeg materijala i mnogo neobičnija. Njegov je haljetak bio svijetlocrvene boje, nespretno oslikan raznobojnim šaljivim ukrasima. Preko haljetka bijaše prebačen kratak ogrtač koji mu jedva sezao do pola bedara. Bijaše on od grimizne tkanine, iako prilično prljav, sa svijetložutom podstavom. No kako ga je mogao prebacivati s ramena na rame, ili po volji uviti se u nj, a širina mu bila u neskladu spram dužine, to ovo bijaše doista neobičan ogrtač. Na rukama je nosio tanke srebrne narukvice, a na vratu ogrlicu od iste kovine, s natpisom: "Wamba, sin Witlessa, kmet Cedrica od Rothenwooda". Nosio je iste sandale kao i njegov drug, ali umjesto smotka tankih kožnih traka, noge mu bijahu zaštićene nekom vrstom dokoljenica, od kojih jedna bijaše crvena a druga žuta. Na glavi mu bila kapa s nekoliko zvončića poput onih što se privezuju sokolovima, koji zvečahu dok bi okretao glavu na jednu ili drugu stranu, a kako je rijetko makar i jednu minutu ostajao u istom položaju, zveka bijaše gotovo neprekidna. Pri dnu kapa bijaše obrubljena trakom od krute kože, nazubljena na ivici te je bila nalik kruni, dok je iz nje virila duguljasta kesa padajući mu na ramena poput starinske noćne kape ili vrećice za cijedenje hladetina ili pak pokrivala za glavu današnjih husara. Za taj dio kape bijahu pričvršćeni zvončići; ta pojedinost, kao i oblik pokrivala za glavu, njegov napola lud, napola lukav izražaj dovoljno su ukazivali da pripada soju kućnih luda ili lakrdijaša što su ih držali bogataši da im prikrate duge sate što im je valjalo provoditi kod kuće. Poput svoga druga, nosio je o pasu privezanu kesu, ali nije imao ni roga ni noža, vjerojatno stoga što je pripadao soju za koji se smatralo da mu je opasno povjeriti oštro oružje. Umjesto toga, imao je drveni mač, nalik onome kojim Harlekin izvodi svoja čuda na suvremenoj pozornici.

Izvanjski izgled te dvojice bijaše gotovo jednako različit kao i njihov pogled i ponašanje. Onaj kmeta ili sluge bijaše tužan i tmuran; pogled mu bijaše prikovan za zemlju s izrazom duboke utučenosti koja se gotovo

mogla pričiniti kao otupjelost da nije bilo plamička što bi mu gdjekad bljesnuo u crvenu oku razotkrivajući da pod prividnom malodušnosti drijema svijest o ugnjetenosti i spremnost na otpor. Wambin pak izgled, odavao je, kao što je uobičajeno za taj soj ljudi, nezasitnu znatiželju i stalnu nestrpljivost u kojem se god položaju našao, naporedno uz krajnje samozadovoljstvo s vlastita položaja i dojma što ga pobuđuje. Razgovarahu oni međusobno na anglosaskome, kojim su, kao što smo kazali, općenito govorili niži staleži, izuzevši normanske vojnike i osobne službenike visokog feudalnog plemstva. No kad bismo njihov govor prenijeli u izvornu obliku, suvremeni bi čitatelj malo što razumio, te mu stoga podastiremo sljedeći prijevod:

– Neka se prokletstvo svetog Witholda obruši na te paklene svinje! – reče svinjar nakon što je žestoko puhnuo u rog kako bi prikupio raštrkani čopor svinja, koje su doduše jednako milozvučno odgovorile na njegov poziv, ali se nisu žurile da prekinu raskošnu gozbu bukovim i hrastovim žirom kojim su se sladile, ili pak da se udalje od močvarnih obala potoka na kojima su neke poluzaronjene u blato lagodno počivale ne hajući za glas svoga čuvara.

– Prokletstvo svetog Witholda na njih i na mene! – reče Gurth. – Ne bilo me ako neki dvonožni vuk ne ugrabi neku od njih još prije mraka! Drž', Fangs! Fangs! – vikao je iza glasa svome čupavom psu vučja izgleda, nekoj vrsti lovačkog psa, napol buldogu, napol hrtu, koji je hramljući trčao uokolo u želji da pomogne gospodaru u prikupljanju tih tvrdoglavih roktavaca. No, bilo da je loše razumio gospodareve znakove, ili nije poznavao svoju dužnost, ili pak s namjerne pakosti, tek naprosto ih je razgonio amo-tamo, povećavajući još nevolju koju je, čini se, htio ublažiti.

– Vrag mu počupao zube – reče Gurth – i vražja mater odnijela lugara koji našim psima siječe pandže prednjih šapa i čini ih nesposobnima za svoj posao! Wamba, ustani i pomози mi, ako si

čovjek; zaobiđi brežuljak da bi dobio prednost pred njima; a kad se jednom obreš u povoljniju položaju, lako ćeš ih tjerati poput bezazlenih ovčica.

– Vjeruj mi – reče Wamba ne mičući se s mjesta – posavjetovao sam se o tom pitanju sa svojim nogama i one su izrazile jednoglasno mišljenje da bi bio neprijateljski čin spram moje uzvišene osobe i kraljevske odjeće kad bih svoje sjajno odijelo vukao po tim lokvama. Stoga, Gurth, savjetujem ti da opozoveš Fangsa i prepustiš svinje svojoj sudbini, a one će se, na tvoje veliko zadovoljstvo i utjehu, susretnu li se s grupom putujućih vojnika, skitnica ili lutajućih hodočasnika, prije no što svane preobratiti u Normane.

– Da se svinje preobrate u Normane meni na zadovoljstvo! – začudi se Gurth. – Objasni mi to, Wamba, jer mi je mozak suviše tup, a glava odveć umorna da bi odgonetavala zagonetke.

– Pa dobro. Kako ti nazivaš one groktave životinje što jure uokolo na četiri noge?

– Svinje, ludo, svinje – odgovori svinjar. – To svaka luda zna.

– A svinja je pravilna saksonska riječ – reče lakrdijaš. – A kako nazivaš krmaču kad je oderu, izvade joj iznutricu, rastegnu i objese za pete poput izdajnika?

– *Porc* – odgovori svinjar.

– Vrlo mi je drago da i to zna svaka budala – reče Wamba; – a pore je mislim, pravilna normansko-francuska riječ. I tako, dok je životinja živa i o njoj brinu saski robovi nosi ona sasko ime; međutim,

postaje Normankom i nazivlje se porc kad je donesu u dvoranu dvorca na gošćenje plemićima. Što o tome misliš, prijatelju Gurth?

– To je živa istina, prijatelju Wamba, iako je nikla u tvojoj ludoj tikvi.

– Ima toga još – nastavi Wamba u istom tonu. – Eto, matori Starješina Vol zadržava svoj saski epitet dok se o njemu brinu kmetovi i sluge poput tebe, ali postaje *Beef*, uznositi francuski gizdavac, kada stiže pred otmjene čeljusti koje će je žvakati. I Gospodin Telac postaje *Monsieur de Veau* na isti način; Sas je dok o njemu valja brinuti, a dobiva normansko ime kad postaje predmetom užitka.

– Tako mi svetoga Dunstana – odgovori Gurth – žalosna je istina to što govoriš; malo nam je ostalo doli zraka koji udišemo, pa i to kao da nam je sačuvano uz prilično oklijevanje i jedino stoga da bismo izdržali napore koje nam toware na leđa. Najbolji i najmasniji dio namijenjen je njihovu stolu; najljupkije odlazi u njihov postelju; najbolji i najhrabriji ljudi služe kao vojnici stranim gospodarima i njihove se kosti bijele po dalekim zemljama, a malo tko ostaje ovdje tko bi imao moći i volje da zaštiti uboge Sase. Bog blagoslovio našeg gospodara Cedrica, jer se znao spram njih postaviti; ali u kraj dolazi Reginald Front-de-Boeuf osobno, pa ćemo uskoro vidjeti koliko je malo vrijedio sav Cedricov trud. – Drž', drž' – viknu podigavši glas. – Gic! Gic! Dobar si, Fangs! Sad su sve ispred tebe i dobro ih goniš, momče.

– Gurth – reče luda – znam da misliš da sam budala, inače ne bi tako nepromišljeno stavljao glavu u moja usta. Jedna riječ Reginaldu Front-de-Boeufu ili Philipu de Malvoisinu o tome kako si izdajnički govorio o Normanima dostajala bi da izgubiš posao svinjara i da te objese na neko od ovih stabala na užas svim zlim jezicima koji govore protiv velikaša.

– Ne bi me valjda izdao, pseto jedno – reče Gurth – nakon što si me naveo da se toliko izbrbljam?

– Da te izdam! – odgovori luda. – Ne, to bi bio potez mudra čovjeka, a budala se nije ni upola toliko kadra brinuti o sebi. Ali, psst, tko to dolazi? – reče osluškujući topot nekoliko konja što je u taj čas dopro do njih.

– Svejedno tko – odgovori Gurth koji je sada okupio svoje krdo ispred sebe i uz Fangsovu pomoć, gonio ih jednom od mrklih usjeklina što smo ih maločas pokušali opisati.

– Ali, ja moram vidjeti tko su ti konjanici – odgovori Wamba. – Možda dolaze iz Vilinske zemlje s kakvom porukom od kralja Oberona.

– Đavo te odnio! – uzvikne svinjar. – Zar se sad tako govori kad samo
nekoliko milja od nas bjesni strahovita oluja s gromovima i munjama? Slušaj kako grom tutnji! Još nigda nisam za ljetnih kiša vidio da tako krupne kapi padaju okomito iz oblaka. Iako nema vjetra, hrastovi jecaju i pucketaju svojim krupnim granama kao da naviještaju nevrijeme. Ti znaš biti razborit, kad hoćeš. Poslušaj me barem jedanput, pa pođimo kući prije no što oluja počne bjesnjeti, jer noć će biti strašna.

Wamba je, čini se, shvatio svu opravdanost tog poziva te se uputi sa svojim drugom, koji je krenuo na put nakon što je dograbio dugačku toljagu što je ležala u travi pokraj njega. Taj drugi Eumej kročio je krupnim koracima niz proplanak, goneći, uz pomoć Fangsa, čopor svojih roktavih šticećenika.

2. Poglavlje

*Redovnik ondje bijaše, čovjek
ljepotan,*

*Vrstan jahač, lovu
odan;*

*I odveć muževan da bi opatom
bio,*

*Mnogi mu rasni konj štalu
krasio:*

*A kada jaše, uzda mu se
čuje*

*Gdje uz zvižduk vjetra jasno
odjekuje,*

*Glasno poput zvona crkvenoga
zvek*

*A taj gospodin bijaše ćelije stanar
tek.*

CHAUC

ER

Usprkos povremenim opomenama i upozorenjima svoga druga, unatoč topotu konjanika što se sve više približavao, Wamba nije mogao odoljeti da ne zastajkuje na putu pod bilo kakvim izgovorom; jednoč bi zastao da ubere šaku poluzrelih lješnjaka, drugi put bi se osvrtao zaljubljeno gledajući za nekom seoskom djevojkom koja bi ih mimoišla. Tako ih konjanici doskora sustigoše na putu.

Bilo ih je deset na broju; dvojica čelnih jahača nadavahu se poput ljudi visoka položaja, a ostali bijahu njihova pratnja. Nije bilo teško utvrditi položaj i svojstvo jedne od tih osoba.

Očigledno, bijaše on pripadnikom visoka crkvenog reda; nosio je odjeću cistercitskog⁶ redovnika, ali od mnogo finije tkanine no što su to pravila reda dopuštala. Ogrtač i kukuljica bijahu od najboljega flamanskog sukna te padahu u širokim i skladnim naborima oko njegova pristala iako ponešto krupna lika. Izražaj mu jednako malo odavaše čovjeka sklona samoodricanju, kao što mu ruho potvrđivaše da ne prezire sjetovnu raskoš. Crte lica mogle bi se nazvati dobrima da ispod očnih lukova nije bilo onog pritajenog epikurejskog blijeska koji prevodi opreznu pohotnost. Inače, njegov poziv i položaj naučiše ga da lako gospodari svojim licem te je po volji moglo poprimiti službeni i svečani izražaj, iako je po prirodi nosilo pečat dobroćudne druželjubivosti. Usprkos samostanskim pravilima, papskim naredbama i saborskim odlukama, rukavi ovoga dostojanstvenika bijahu podstavljeni i opšiveni skupocjenim krznom, a ogrtač mu pod grlom bio sapet zlatnom kopčom, a cijelo ruho, primjereno njegovu redu, bijaše pro- finjeno ukrašeno poput ruha neke današnje kvekerske⁷ ljepotice koja, zadržavajući obilježja i nošnju svoje sekte u svoj jednostavnosti, ipak izborom materijala i načinom kroja postiže izgled gizdave privlačnosti kojoj nije strana taština ovoga svijeta.

Taj uvaženi svećenik jašio je dobro uhranjenu sporokasnu mazgu koje je oprema bila naročito ukrašena, a uzda, u skladu sa ondanjom modom, okićena srebrnim praporcima. U njegovu držanju u sedlu nije bilo ništa od samostanske nespretnosti, već je pokazivao lakoću i eleganciju dobro uvježbana jahača. Ipak, činilo se da tako skromno prijevozno sredstvo poput mazge, kako god ona bila pitoma i vična ugodnu i skladnu kasu, služi uglađenu svećeniku jedino za putovanje drumom. U pratnji koja je jahala za njim, jedan svjetovni brat vodio je za uzde, njemu za uporabu u drugim prilikama, jednu od najljepših španjolskih kobilica igda uzgojenih u Andaluziji, kakve su u to doba trgovci uvozili, uz brojne nedaće i opasnosti, za upotrebu bogatim i uglednim osobama. Sedlo i orma toga prekrasnoga paradnoga konja bijahu prekriveni dugačkim plaštem što je dopirao gotovo do zemlje i bio bogato izvezen mitrama, križevima i drugim crkvenim obilježjima. Drugi svjetovni brat vodio je za uzde tegleću mazgu natovarenu vjerojatno prtljagom svoga gospodara. Dva redovnika iz njegova reda ali nižeg položaja, jahala su na začelju smijući se i časkajući ne obraćajući pažnju na ostale članove konjaničke poYorke.

Suputnik crkvenog dostojanstvenika bijaše čovjek koji je prešao četrdesetu, vitak, snažan, visok i žilav; atletski lik u kojega, izgleda, dugotrajni naponi i stalno vježbanje nisu ništa ostavili od mekšega dijela ljudskog obličja, te mu je cijelo tijelo bilo svedeno na mišiće, kosti i žile pretrpjevši dosad na tisuće napora uz očiglednu spremnost na dalje tisuće. Glava mu je bila pokrivena crvenom kapom opšivenom krznom, kakvu Francuzi nazivlju mortier, s njezine sličnosti obliku izvrnuta mužara. Lice mu je stoga bilo posve otkriveno, a izražaj proračunano takav da u stranca pobudi bojazan ako ne i strah. Nadasve oštre i prirodno izražajne crte lica, koje je uslijed stalne izloženosti tropskome suncu zadobilo gotovo crnačku osmaglost, nadavahu se, promatrane u običnim prilikama, kao da drijemaju nakon što je prohujala oluja; ali ispupčene žile na čelu, spremnost s

kojom bi mu zatitrala gornja usna i zadrhtao mu gusti brk na najmanje uzbuđenje,

jasno ukazivahu da bi oluja mogla iznova nadoći za tili čas. Živahne i prodorne crne oči pripovijedale su svakim pogledom povijest teškoća koje je premostio i opasnosti kojima je bio izložen, kao da su izazivale protivljenje njegovim željama naprosto zbog zadovoljstva da se taj otpor skrši odlučnim naporom hrabrosti i volje. Dubok ožiljak nad obrvom pojačao je strogost njegova lica i podarivao mračan izražaj jednome oku koje je istom prilikom bilo malko povrijeđeno i kojega je vid, iako savršen, bio donekle neusklađen s drugim okom.

Gornja halja ovog čovjeka nalikovala je oblikom onoj njegova druga; bijaše to dug redovnički plašt. Ali, kako je bio grimizne boje, bilo je jasno da ne pripada nijednom od četiriju propisanih crkvenih redova. Na desnom ramenu plašta bio je križ neobična oblika, načinjen od bijele tkanine. Ogrtač je pokrivao nešto što se isprve nije činilo suglasnim s njegovim krojem, naime, pancirnu košulju s istim takvim rukavima i rukavicama, neobično ispletenim i protkanim te tako tijesno pripijenim uz tijelo poput košulja koje se danas izrađuju na tkalačkom stanu od mnogo podatnijeg materijala. Prednji dio bedara, koliko se moglo vidjeti između nabora plašta, bijaše također pokriven pancirom; koljena i stopala bijahu zaštićena oklopnim ili tankim čeličnim pločicama vješto međusobno spojenima, a pancirne dokoljenice, protežući se od gležnjeva do koljena, dobro su štitile noge, upotpunjujući tako jahačev zaštitni oklop. O pojasu je nosio dugačak dvosjekli bodež i bijaše to njegovo jedino napadačko oružje.

Nije jahao na mazgi poput svoga druga, već na snažnome putničkom konju, kako bi štedio svoga otmjenoga bojnoga konja kojega je konjušar vodio iza njega potpuno opremljena za bitku, te mu je i glava bila zaštićena oklopom s kratkim šiljkom koji se isticao na čelu. S jedne strane sedla visjela je kratka bojna sjekira bogato ukrašena damaskim rezbarijama; s druge strane bio je konjanikov

kalpak s perjanicom i pancirna kukuljica, zajedno sa dva mača dvoruka s kakvima su se služili vitezovi toga doba. Drugi štitonoša nosio je uspravno gospodarevo koplje na čijem se vrhu vijorila malena zastavica ili stijeg na kojemu je bio izvezen križ ista oblika kao i onaj na njegovu plaštu. Nosio je također i mali trokutasti štit dovoljno širok pri vrhu da zaštiti grudi, dok se naniže sužavao u šiljak. Bijaše on pokriven grimiznom tkaninom, pa se nije mogao vidjeti vitezov grb.

Za ovom dvojicom štitonoša jahala su dvojica slugu čija tamna lica, bijeli turbani i kroj odijela odavahu da su rođeni u nekoj udaljenoj zemlji Istoka. Sveukupni izgled ovog ratnika i njegove pratnje bijaše neobičan i stran. Odjeća njegovih štitonoša bijaše veličanstvena; a njegove istočnjačke sluge nošahu srebrne ogrlice oko vrata i narukvice od iste kovine na osmaglim rukama i nogama, koje bijahu nage do lakta, odnosno od gležnja do pola lista. Svila i vez resili su im odjeću i označavali bogatstvo i važnost njihova gospodara, tvoreći istodobno napadnu suprotnost naspram ratničke jednostavnosti njegove opreme. Bijahu oni naoružani zakrivljenim sabljama, s balčacima i remenjem optočenim zlatom, kao i turskim bodežima još skuplje izrade. Svaki od njih nosio je o jabuci svoga sedla snop sulica približno četiri stope dugačkih s oštrim čeličnim šiljcima, oružje kojim su se često služili Saraceni⁸, a sjećanje na njih još je sačuvano u ratničkoj vježbi zvanoj džerid koja se još izvodi u istočnim zemljama.

Konji tih slugu bijahu jednako tuđinski kao i njihovi jahači. Bijahu oni saracenske pasmine, dakle arapskog podrijetla. Njihove fine, vitke noge, mala putišta, tanane grive i lak poskakujući korak bijahu u značajnoj razlici naspram teških konja širokih zglobova kojih se pasmina uzgajala u Flandriji i Normandiji za potrebe tadašnjih ratnika s njihovom cjelokupnom opremom od lima i žice, te bismo ih, uz bok ovim istočnjačkim trkačima mogli prisposodobiti utjelovljenju sjene i

predmeta.

Neobičan izgled te poYorke jahača nije pobudio samo Wambinu znatiželju već je uzбудio i njegova ne tako nestašna druga. U redovniku je namah prepoznao glavara opatije Jorvaulx, poznata na milje uokolo kao ljubitelja lova, gozbi i, ako glasine nisu lagale, ostalih svjetovnih užitaka još neprimjerenijih njegovim redovničkim zavjetima.

No u to su doba shvaćanja o ponašanju svećenstva, kako svjetovnoga tako i redovnoga, bila tako široka te je glavar Aymer sačuvao dobar glas u okolici svoje opatije. Njegov otvoren i vedri značaj te spremnost s kojom je dijelio oprost od svih svakodnevnih prijestupa učinili su ga omiljenim među visokim plemstvom i nižim vlastelinima, a s ponekima je bio i u rodu s obzirom da je potjecao od ugledne normanske obitelji. Posebice su gospode bile sklone blagohotnoj ocjeni navika čovjeka koji se otvoreno prikazivao obožavaocem njihova spola a raspolagao je tolikim načinima da rasprši dosadu koja se nadasve lako uvlačila u dvorane i salone drevnoga feudalnoga dvorca. Opat se prepuštao zadovoljstvima lova s gotovo neprimjerenim žarom, a znalo se da posjeduje najbolje uvježbane sokolove i najbrže hrtove u North Ridingu, okolnost koja mu je pribavila naklonost mlađe vlastele. Sa starijima je pak igrao drugu igru, a po potrebi ju je izvodio s velikim dostojanstvom. Njegovo poznavanje knjiga, koliko god bilo površno, dostajalo mu je da ih se dojmi u njihovu neznalaštvu i pribavi mu ugled učena čovjeka; ništa manja nije bila uvjerenost u njegovu svetost koja se temeljila na ozbiljnosti njegova držanja i govora te uzvišenu tonu kojim bi se služio kad bi isticao autoritet crkve i svećenstva. Čak je i običan svijet, najstroži kritičar ponašanja onih viših na društvenoj ljestvici, imao razumijevanja za slobodno ponašanje glavara Aymera. Bijaše on velikodušan, a darežljivost, kao što je poznato, prikriva mnoštvo grijeha, i to u smislu različitom od onoga što ga pripovijeda Sveto pismo. Samostanski prihodi, kojih je većim dijelom sam raspolagao, omogućavahu mu istodobno da pokrije vlastite nadasve značajne

troškove, kao i da bude darežljiv spram seljaštvu gdje je često ublažavao nevolje potlačenih. Ako bi se glavar Aymer neumjereno prepustio lovu, ili se pak dugo zadržao na nekoj gozbi; ako bi ga vidjeli gdje u praskozorje ulazi na stražnja vrata samostana dok bi se kriomice vraćao kući s nekog ljubavnog sastanka na kojemu se zadržao tijekom noćnih sati, ljudi bi tek slijekali ramenima pomirivši se s njegovim zastranjenjima, podsjećajući se da su brojna njegova braća činila isto a da nisu raspolagala nikakvim plemenitijim osobinama koje bi ublažavale te nedostatke. Stoga glavar Aymer i njegov značaj bijahu dobro znani našim saskim kmetovima, pa mu se nespretno pokloniše a zauzvrat primiše njegovo "Benedicite, mes fils"⁹.

Ali neobičan izgled njegova suputnika i njegovih pratilaca privukoše njihovu pažnju i izazvaše čudjenje, te su jedva bili kadri odgovoriti na pitanje glavara Jourvaulxa kad ih je taj zapitao za neko mjesto u blizini gdje bi se mogli skloniti. Toliko bijahu iznenađeni poluredovničkim, poluratničkim izgledom tamnoputa stranca i neobičnom odjećom i oružjem njegovih istočnjačkih pratilaca. Vjerojatno su također jezik na kojemu im je bio upućem blagoslov i tražena obavijest zvučili neugodno ušima saskih seljaka, iako su zasigurno razumijeli i jedno i drugo.

– Pitao sam vas, djeco – reče glavar povišenim glasom i služeći se francuskim jezikom, ili mješavinom jezika¹⁰ na kojoj su se međusobno sporazumijevali Normani i Sasi – ima li u susjedstvu neki dobar čovjek koji bi za ljubav Božju i iz odanosti prema Majci Crkvi ukazao dvojici najponiznijih slugu i njihovoj pratnji gostoprimstvo za jednu noć i pružio im okrepu?

Izgovorio je to tonom osobe svjesne vlastite dostojanstvenosti, što je snažno odudaralo od skromnih izraza što ih je po vlastitu mišljenju trebalo upotrijebiti.

"Dvojica najponiznijih slugu Majke Crkve!" ponovi Wamba u sebi, no, iako lud, potrudio se da se njegova primjedba ne čuje.

"Volio bih vidjeti njezine dvorske upravnike, glavne peharnike i ostale njene značajnije dvorjane!"

Nakon tog unutarnjeg komentara glavarova govora, Wamba podiže pogled i odgovori na postavljeno pitanje:

– Ako časni oči vole dobro jelo i meku postelju – reče on – nekoliko milja jahanja dovest će ih do samostana Brinxworth, gdje će im njihov značaj osigurati najčasniji prijem. Ako bi pak radije proveli pokajničku noć, valja im se spustiti niz ovaj divlji proplanak i putem će stići do pustinjakove kolibe u Copmanhurstu, gdje će ih pobožni isposnik primiti da prenoće i s njime podijele blagodati njegove molitve.

Glavar odmahnu glavom na oba prijedloga.

– Čestiti prijatelju – reče – ako ti zveket tvojih zvončića nije pomutio razum, mogao bi znati da Clericus ckricum non decimat¹¹, naime, da crkveni ljudi ne traže gostoprimstvo jedni od drugih, već se radije obraćaju svjetovnjacima pružajući im tako mogućnost da služe Bogu odavanjem počasti i pomoći njegovim najponiznijim službenicima.

– Istina je – odgovori Wamba – da sam ja, tek obični magarac, počašćen time da nosim zvonca kao i mazga vaša preuzvišenosti; unatoč tome, smatram da se za milosrđe Majke Crkve i njezinih slugu može reći isto kao i za svako drugo milosrđe, naime da počinje od svojih najbližih.

– Prekini s drskožću, čovječe – naoružani će jahač, prekidajući njegovo naklapanje snažnim i strogim glasom – već nam pokaži, ako znaš put do... Kako je ono bilo ime vašemu vlastelinu glavare Aymer?

– Cedric – odgovori
glavar.

– Cedric Saski. Reci mi, dobri čovječe, jesmo li blizu njegova doma i možeš li nam pokazati put?

– Nije lako naći put – odgovori Gurth prvi put prekinuvši svoju šutnju, – a Cedricova se obitelj rano povlači na počinak.

– Šuti, momče, ne brbljaj koješta – reče konjanik vojničkog izgleda. – Lako će oni ustati i udovoljiti željama putnika poput nas, koji se ne klanjaju da mole gostoprimstvo već imaju pravo da naređuju.

– Ne znam – Gurth će mudro – da li da pokažem put do kuće moga
gospodara onima koji gostoprimstvo smatraju svojim pravom, dok bi mnogi drugi to smatrali povlasticom.

– Zar se ti sa mnom sporiš, robe! – reče vojnik, pa podbode konja i okrene ga preko staze istodobno podignuvši bič što ga je držao u ruci u namjeri da kazni seljakovu drskost.

Gurth ga pogleda bijesno, osvetoljubivo i srdito te, iako oklijevajući, položi ruku na držak svog noža. Tada se umiješa glavar Aymer, natjeravši svoju mazgu između svoga druga i svinjara kako bi spriječio naumljeno nasilje. – Ne, ne, za ime Marije Djevice, brate Briane! Zaboravljaš da više nisi u Palestini među bezbožnim Turcima i nevjernim Saracenima. Mi, otočani, ne volimo udarce, izuzev onih što ih zadaje Sveta Crkva koja kažnjava one koje voli. Pokaži mi, dobri čovječe – obrati se Wambi i poprati svoje riječi malim srebrnjakom – put do Cedrica Saskoga. Ti ga svakako poznaješ, a dužnost ti je da uputiš putnike i manje svetačka značaja no što smo mi.

– Zapravo, časni oče, saracensko lice vašega prečasnog suputnika toliko me ustrašilo da je izvjetrilo iz moje glave put za povratak kući. Nisam siguran da ću i sam noćas tamo dospjeti.

– Ne govori svašta – reče glavar – ti znaš pokazati put, samo ako hoćeš. Moj je časni sudrug proveo cijeli život u borbi sa Saracenima za oslobođenje Svetoga groba. On je iz reda vitezova templara¹², za koje si možda čuo. Napola je redovnik, a napola vojnik.

– Ako je i upola redovnik – uzvratila luda – ne bi smio biti posve nerazuman spram onih koje sretne na putu, čak i ako se oni odviše ne žure da mu odgovore na pitanja koja ih se nimalo ne tiču.

– Opraštam ti tu šalu – odgovori opat – pod uvjetom da mi pokažeš put do Cedricova dvorca.

– Pa, dobro – odgovori Wamba – vaša uzvišenost treba nastaviti put ovom stazom dok ne stignete do jednog križa kojega još jedan lakat viri iznad zemlje; zatim krenite stazom nalijevo, jer se kod

ukopana križa susreće više putova, i vjerujem da će vaša uzvišenost dobiti prenoćište prije no što počne oluja.

Opat zahvali svome mudrom savjetodavcu i konjanička poYorka podbode konje jašući poput ljudi koji se žele skloniti pod krov prije no što naiđe oluja.

– Budu li se držali tvoje mudre upute, časni će oci teško noćas stići u Rothenwood.

– Ne – reče luda cereći se – ali možda će, ako im se posreći, stići u Sheffield, a to je pravo mjesto za njih. Nisam tako loš šumar da bih psu pokazao gdje leži srna, ako ne želim da je potjera.

– U pravu si – reče Curth. – Ne bi bilo dobro da Aymer vidi Lady Rowenu; a još bi gore bilo da se Cedric, a do tog bi lako došlo, upusti u raspru s tim vojničkim redovnikom. Ali, kao što priliči dobrim slugama, počujmo i gledajmo ne govoreći ništa.

Vratimo se konjanicima koji su uskoro daleko za sobom ostavili kmetove i nastavili razgovor na normansko-francuskom jeziku, kakvim su se uobičajeno služile više klase, izuzev malobrojnih koji su još bili skloni da se diče svojim saskim podrijetlom.

– Što znači hirovita drskost ovih ljudi? – reče templar cistercitu – i zašto ste me spriječili da ih kaznim?

– Bogami, brate Briane – uzvratil glavar – koliko je do prvoga, teško bih obrazložio zašto luda govori u skladu sa svojom ludošću; koliko je do drugog neotesanca, on pripada onom divljemu, bijesnome tvrdoglavu soju, od kojih se neke, kao što sam ti već govorio, još može naći među potomcima pobijeđanih Sasa i njihovo je najveće zadovoljstvo da potvrđuju, sa svim raspoloživim sredstvima, svoje neprijateljstvo naspram

osvajачa.

– Brzo bih ga ja bičem nagnao na pristojnost – primijeti Brian. – Priviknut sam na takve tipove. Naši turski zarobljenici toliko su divlji i tvrdoglavi kako bi samo Odin¹³ mogao biti. Ali, nakon što bi dva mjeseca proveli u mojoj kući, pod vodstvom moga nadzornika robova, postali bi skromni, podložni, uslužni i poštovali bi tuđu volju. Vjere mi, gospodine, morate se čuvati otrova i noža, jer se oni jednime i drugime nadasve spremno služe ako im se za to ukaže i najmanja prilika.

– E, da – odgovori glavar Aymer – ali svaka zemlja ima svoje običaje i navade. Osim toga, da ste išibali ovog mladića, ne bi nas obavijestio o putu Cedricovoj kući, a ako bismo nekako i sami pronašli put, vaši bi udarci zacijelo bili razlogom da se zametne svađa između vas i Cedrica. Upamtite moje riječi: taj bogati zemljoposjednik je uznosit, silovit, sumnjičav i razdražljiv; pruža on otpor prema našem plemstvu, pa čak i svojim susjedima Reginaldu Front-de-Boeufu i Philipu de Malvoisinu, a oni nipošto nisu djeca s kojom je lako izaći nakraj. Tako se žestoko bori za povlastice svoga roda i tako je ponosan na svoje neposredno podrijetlo od Herewarda, glasovitog zagovornika heptarihije, te ga svi zovu Cedricom Saskim; ponosan je da pripada narodu u kojemu mnogi nastoje sakriti svoje podrijetlo da ne bi doživjeli sudbinu onih za koje vrijedi izraz *vae victis*¹⁴, naime da ne bi podnosili teškoće namijenjene poraženima.

– Opat Aymeru – reče templar – vi ste čovjek viteškoga duha, znalac u nauci o ljepoti i stručan poput trubadura u svemu što se tiče pitanja ljubavi; no ja očekujem da ta glasovita Rowena bude naročite ljepote koja bi nadoknadila svo samoodricanje i uzdržljivost kojih mi

se valja pridržavati želim li steći naklonost takva buntovnog prostačine kakav je prema vašem opisu njezin otac Cedric,

– Cedric nije njezin otac – uzvratila opat – već joj je daleki rođak. Ona je podrijetlom od plemenitije krvi no što on i pretpostavlja i tek je daleko rodbinski povezana s njime. Njezin je skrbnik, rekao bih, to postao vlastitim izborom. Ali svoju štíćenicu voli kao da mu je vlastita kći. O njejoj ćete ljepoti doskora sami moći suditi, a ako čistoća njezina lica i uzvišen pa ipak blag izraz njezina topla plava oka ne istjera iz vašeg sjećanja crnokose palestinske djevojke, hurije iz starog Muhamedova raja, neka sam nevjernik i lažni sin crkve.

– Ako ljepota koju toliko hvalite – reče templar – ne bude prevagnula na vazi i utvrdi se da mjera ne odgovara, znate li u što smo se kladili?

– U moj zlatni lanac – odgovori glavar – a vi u deset boca vina sa Hiosa, a one kao da su već sada moje te mi se čini kao da su već u samostanskim podrumima pod ključem starog podrumara Dennisa.

– Sam ću biti sudac – reče templar – i morat ću sam sebe osuditi na temelju vlastitog priznanja da od pretposljednijih Duhova nisam vidio ljepše djevojke. Nije li tako? Opate, vaš je lanac u opasnosti; nosit ću ga o vratu na turniru Ashby-de-la-Zouche.

– Steknite ga časno – reče glavar – pa ga nosite gdje vas volja. Vjerujem da ćete mi, kao vitez i svećenik, pružiti iskreni odgovor. A uz to, brate, poslušajte moj savjet i obuzdajte svoj jezik i budite malo uljudniji no što ste naviknuli u vladanju svojim nevjernim zarobljenicima i istočnjačkim robovima. Cedric Saski lako se vrijeđa, a ako se uvrijedi, kadar nas je, ne uvažavajući vaše viteštvo, moju visoku službu ili pak našu zajedničku svetost, izbaciti iz kuće i poslati da prenoćimo sa ševama, makar bila i ponoć. Također budite pažljivi kako gledate Rowenu, koju on nadasve ljubomorno čuva. Uoči li i najmanji znak za uzbunu u vašem pogledu, propali smo. Pripovijeda

se da je jedinca sina prognao iz obitelji, jer je uputio ljubavni pogled toj ljepotici, koju je, čini se, dopušteno obožavati na odstojanju, no približiti joj se smije jedino s mislima kakvima pristupamo oltaru Svete Bogorodice.

– Dosta ste mi rekli – odgovori templar. – Tijekom jedne noći ophodit ću se s dovoljno uzdržljivosti i ponašati se čedno poput djevojčeta. A koliko je do straha da nas na silu istjeraju, mene i moje štitonoše Hameta i Abdulaha; nećemo otrpjeti takvu sramotu. Ne sumnjajte da nećemo biti dovoljno snažni da si osiguramo prenoćište.

– Ne smijemo dopustiti da do toga dođe – reče Brian – ali evo ludina utonula križa, a noć je tako tamna te jedva razabiremo put kojim nam se valja uputiti. Mislim da nam je rekao da skrenemo ulijevo.

– Udesno – reče Brian – koliko me pamćenje služi.

– Uljevo, zasigurno uljevo; sjećam se kako je pokazao svojim drvenim mačem.

– Da, ali mač je držao u lijevoj ruci i pokazivao njime preko svoga tijela – uzvрати templar.

Kao što je uobičajeno u takvim slučajevima, svaki je ustrajno ostajao pri svome mišljenju. Obratiše se stoga pratnji, ali oni nisu bili dovoljno blizu da čuju Wambina uputstva. Najposlije Brian ugleda nešto što mu je isprve promaklo u sumraku. – U podnožju križa netko spava ili leži mrtav. Hugo, prodrmaj ga krajem svoga koplja.

Još to nije bilo ni učinjeno, a prilika ustane i uzviknu na pravilnom francuskome: – Tko god bio, neprilično je da me ometaš u razmišljanju.

– Samo smo željeli da vas upitamo – reče glavar – gdje je put za Rothenwood, prebivalište Cedrica Saskoga.

– I ja sam se tamo uputio – uzvratí stranac. – I, kad bih imao konja, mogao bih vam biti vodičem, jer put je pomalo zamršen iako meni savršeno poznat.

Brian naredi jednome od svojih pratilaca da uzjaši njegova osobnoga konja a da svoga prepusti strancu koji će im poslužiti kao vodič.

Vodič se uputi u smjeru obratnome od onoga koji im je naznačio Wamba u želji da ih obmane. Staza je doskora vodila dublje u šumu i prelazila preko nekoliko potoka kojima je prilaz bio otežan zbog močvarna tla; no činilo se da stranac nagonski bira najbolji put i najsigurnija mjesta za prijelaz te je s velikim oprezom i pomnjom sigurno preveo grupu na širi put od svih koje su dotad vidjeli. Pokazujući na prostranu, nisku nepravilnu zgradu na gornjem kraju puta, obrati se opatu:

– Eto Rotherwooda, prebivališta Cedrica Saskoga. Bijaše to radosna vijest za Aymera, koji nije bio najboljih živaca i bio se toliko uznemirio i zabrinuo dok su prolazili kroz opasne močvare te mu nije palo napamet da strancu postavi kakvo pitanje. Ali kako se sada oćutio lagodnim i nadomak zaklonu, probudila mu se radoznanost te upita vodiča tko je i odakle je.

– Hodoćasnik koji se upravo vratio iz Svete Zemlje – glasio je odgovor.

– Bolje biste učinili da ste tamo ostali i borili se za oslobođenje Svetoga groba – pridometnu templar.

– Toćno, prećasni gospodine viteže – uzvratí hodoćasnik kojemu

je templarov izgled bio savršeno poznat. – Ali kad se i one koji su se zakleli da će osloboditi Sveti grob vidi gdje putuju na takvoj udaljenosti od zemlje za koju ih vežu dužnosti, doista se ne treba čuditi miroljubivu seljaku poput mene koji je odbio da izvršava zadatak što su ga oni napustili.

Templar se naumi ljutito odgovoriti, ali ga prekine opat, izrazivši svoje čuđenje da njihov vodič, nakon toliko duga odsustva, tako savršeno poznaje šumske prolaze.

– Rođen sam u ovom kraju – uzvratí vodič, i dok je to izgovarao, već su stajali ispred Cedricove kuće. Bila je to duga, nepravilna zgrada koja se sastojala od nekoliko unutarnjih dvorišta ili ograđenih prostora, zauzimajući veliki komad zemlje i koja se, iako je svojom veličinom naviještala da su njezini stanovnici bogataši, posve razlikovala od visokih građevina s kulama i tornjevima kakve je nastavalo normansko plemstvo i kakve su se uvriježile kao općeprihvaćeni arhitektonski stil diljem Engleske.

Rotherwood međutim nije bio bez obrane. Nijedna nastamba nije u ta nemirna vremena mogla biti bez nje a da ne bude izložena opasnosti od pljačke i paljenja prije no što svane dan. Duboki opkop ili jarak opasivao je zdanje u kojega se ulijevala voda iz obližnje rječice. Dvostruka ograda ili palisada načinjena od šiljata kolja izrađena iz drveta obližnje šume, štitila je vanjsku i unutarnju obalu opkopa. Na zapadnoj strani nalazio se otvor za ulaz kroz izvanjsku ogradu koji je pak, preko pokretnoga mosta, bio povezan s istim otvorom na unutarnjoj utvrdi. Preduzete su i neke mjere opreza radi osiguranja tih ulaza. Izbočine u zidovima mogle su u slučaju potrebe poslužiti strijelcima i praćkarima da osiguraju bočnu obranu.

Ispred ulaza, templar snažno duhnu u rog, jer kiša što je odavno prijetila stala je sada liti kao iz kabla.

3.

Poglavlje

*A tad (o jada!) s puste obale što
sluša*

*Huk njemačkog mora, mlad i
snažan,*

*Plavokos i modrook stiže
Sas,*

THOMSON,
Sloboda

U dvorani koje je visina bila u značajnu nerazmjeru naspram pretjerane dužine i širine, nalazio se dugačak hrastov stol, izrađen od grubo tesanih i posve neuglačanih dasaka. Stol bijaše postavljen za večernji obrok Cedrica

Saskoga. Krov je bio sagrađen od greda i rožnika te prostoriju ništa nije dijelilo od neba, doli daske i trstika. Na svakom kraju dvorane nalazilo se po jedno veliko ognjište kojih je dimnjak bio tako nevješto sagrađen te je barem toliko dima dopiralo u dvoranu koliko ga je prolazilo i kroz dimnjake.

Stalni dim uglačao je grede i daske niske dvorane obloživši ih

crnim lakom čađe. Na prostranim zidovima dvorane visjelo je oružje za borbu i za lov, a u svakom uglu bila su dvokrilna vrata koja su vodila u druge prostorije prostrana zdanja.

I ostali dijelovi kuće posjedovahu grubu jednostavnost saskog razdoblja koju je Cedric s ponosom održavao. Pod je bio od zemlje pomiješane s vapnom nabijenim u tvrdju smjesu kakva se često upotrebljava za podove modernih žitnica. Približno jedna četvrtina poda dvorane bila je uzdignuta za jednu stepenicu i taj su povišeni prostor zauzimali samo glavni članovi obitelji i ugledniji posjetoci. Za njih je ukoso preko uzvišenja bio postavljen stol bogato ukrašen grimiznim stolnjakom, a od njegove sredine sterao se sve do kraja dvorane duži i niži stol za kojim su se hranile sluge i niže osoblje. Cjelina je nalikovala obliku slova T, a neke od tih starih stolova, raspoređene na slični način, može se i danas vidjeti u koledžima Oxforda ili Cambridgea. Masivne stolice i sjedala izrađena u duborezu bijahu smješteni na uzvišenju. Preko tih stolica i ponad uzvišena stola bijaše razapeto nebo od tkanine koje je trebalo donekle zaštititi uzvanike, koji bi zauzimali ta počasna mjesta, od nevremena i nadasve od kiše koja bi mjestimice prokapavala kroz loše sagrađeni svod.

Zidovi gornjeg dijela dvorane, dokud se pružalo uzdignuto podnožje, bijahu prekriveni zastorima i zavjesama, a na podu je bio sag, sve ukrašeno nekim šarama ili vezom u sjajnim i prilično kričavim bojama. Iznad nižega stola, krov, kao što smo kazali, nije bio ničime zastrt, grubo ožbukani zidovi bili su goli a zemljani pod nije bio prekriven; na stolu nije bilo stolnjaka, a grube masivne klupe nadomještale su stolice.

U srednjem dijelu gornjega stola bile su dvije povišene stolice za gospodara i gospodaricu kuće koji su nadgledali odvijanje obroka i odatle im počasna saska titula "djelitelji kruha".

Uza svaku od tih stolica nalazila se klupica za noge, neobično izrezbarena i ukrašena umecima od slonovače, znak dostojanstva koji je pripadao samo njima. Na jednom od tih sjedala upravo je sjedio Cedric Saski. Iako je po položaju bio tan¹⁵, ili franklin¹⁶, kako su ga Normani nazivali, zbog kašnjenja svoga večernjeg obroka pokazivao je takvo razdražljivo nestrpljenje kakvo bi se priličilo gradskom vijećniku, starih ili modernih vremena.

Činilo se, doista, po ponašanju tog vlasnika, da je otvorena, nagla i raspaljiva značaja. Bio je srednjega rasta, ali širokih ramena, dugih ruku snažne građe, poput osobe kadre da podnese napore u bici ili u lovu; lice mu bijaše široko, krupnih plavih očiju, otvorenih i iskrenih crta lica, lijepih zubi i skladno oblikovane glave, što je sve izražavalo dobroćudnost ljudi nagle i raspaljive prirode. Uznositost i kivnost zračili su iz njegova pogleda, jer je život proveo braneći prava koja stalno bijahu ugrožavana; a okolnosti njegova položaja bijahu takva te je neprestance bio budan, spreman i odlučan. Duga plava kosa bijaše mu pravilno razdijeljena na tjemenu i ponad čela padajući na obje strane do ramena; tek mjestimice bijaše prosijeda, iako je Cedric bio na pragu šezdesete.

Bio je odjeven u halju tamnozelene boje, opšivenu oko vrata i rukava nekom vrstom krzna nešto manje vrijednim od hermelina, a bilo je, vjeruje se, od mrke vjeverice. Ta je dolama visjela raskopčana preko tijesno pripijenoga grimiznoga donjeg prsluka; nosio je hlače iste boje, ali one su sezale samo do donjeg dijela bedra ostavljajući gola koljena. Na nogama je nosio sandale istog oblika kao i seljaci, ali od boljeg materijala i sprijeda učvršćene zlatnim kopčama. Imao je zlatne kolutove na rukama i široku ogrlicu od istoga dragocjenog materijala oko vrata. Oko pasa nosio je bogato ukrašen opasač o koji je bio zadjenut dvosjekli mač oštra šiljka

namješten gotovo okomito na bok. Na naslonu njegova sjedišta visio je grimizni vuneni ogrtač podstavljen krznom i bogato izvezena kapa od istog materijala kao dopuna odjeći bogata zemljoposjednika kad bi izlazio iz kuće. Uz naslon njegove stolice stajalo je lovačko koplje, široka i sjajna čelična vrha koje mu je u šetnji služilo kao štap ili kao oružje, već prema slučaju.

Nekoliko slugu, kojih je odjeća bila vrlo raznovrsna, od odijela raskošnih poput onoga njihova gospodara do gruba i jednostavna ruha kakvo smo vidjeli u Gurtha svinjara, vrebali su pogled i čekali na zapovijedi saskoga dostojanstvenika. Dvojica ili trojica poslužitelja višega reda stajali su iza svoga gospodara na uzvišenu podu, dok su ostali bili u nižem dijelu dvorane. Bijaše tu i pratilaca druge vrste: dva-tri velika čuvara hrta, kakvi su se u to doba upotrebljavali pri lovu na vukove i jelene, potom nekoliko lovačkih pasa krupne koščate sorte, s debelim vratovima, krupnim glavama i dugim ušima, kao i jedan ili dva manja psa koje danas nazivljemo terijerima; nestrpljivo su čekali početak večere, ali su, sa svojoj rasi svojstvenim dobrim prepoznavanjem izražaja lica, izbjegavali da naruše zlovoljnu tišinu svoga gospodara, strijepeći zacijelo i od maloga bijalog štapa koji je ležao kraj Cedricova poslužavnika za jelo, pomoću kojega bi on spriječio da mu se njegovi četveronožni podanici suviše približe. Tek je jedan sivkasti stari vučjak uživao slobodu dopuštenu ljubimcu, te je sjedio tik uz počasnu stolicu povremeno se usuđujući da svrati pažnju na sebe stavivši svoju veliku kudravu glavu na krilo svoga gospodara ili gurnuvši mu u ruku svoju njušku. Pa i on je bio odbijen strogom naredbom: – Dolje, Balder, dolje! Nisam raspoložen za igru.

Doista, Cedric, kao što smo primijetili, nije bio dobro raspoložen. Gospa Rowena, koja je bila odsutna jer je prisustvovala večernjoj misi u nekoj udaljenoj crkvi, upravo se bila vratila te se presvlačila jer joj je haljina bila pokisla. Još nije bilo glasa o Gurthu i njegovu čoporu svinja, koji je već dugo trebao dotjerati iz šume. Doba je bilo toliko

nesigurno te je bilo moguće da kasni zbog kakva napada odmetnika kojima je obilovala su- sjedna šuma, ili pak uslijed nasilja kakva susjednog baruna kojega bi svijest o vlastitoj snazi istodobno navela da previdi pravo vlasništva. Stvar je bila ozbiljna, jer se značajni dio domaćeg blagostanja saskih posjednika sastojao od velikih krda svinja, naročito u šumovitim predjelima, gdje su te životinje lako nalazile hranu.

Pored ovih briga, saskome je tanu nedostajalo prisustvo njegova omiljenog klauna Wambe kojega su šale, kakve su već bile, služile poput neke vrste začina njegovoj večeri uz dobrane gutljaje piva ili vina kojima bi ih on obično popraćao. Uza sve to, Cedric od podneva nije ništa jeo i uobičajeno vrijeme za njegovu večeru davno je prošlo – što je bio poznat razlog razdražljivosti seoskih plemića u stara i u moderna vremena. Svoje nezadovoljstvo izražavao je isprekidanim rečenicama, koje je dijelom mrmlijao sebi u bradu, a dijelom ih upućivao slugama koje stajale uokolo, a posebice su bile upućene peharniku, koji bi mu povremeno kao sredstvo za umirenje, pružao srebrni pehar napunjen vinom.

– A što je s gospom Rowenom?

– Upravo namješta pokrivalo za glavu – odgovori neka dYorkinja toliko slobodna kao što i danas omiljena gospodaričina sobarica uobičajava odgovarati domaćinu. – Ne želite valjda da sjedi za stolom u svojoj kapuljači i ogrtaču, a u cijeloj grofoviji nema gospođe koja se brže sprema od moje gospodarice.

Taj neborivi razlog proizveo je neku vrstu suglasnoga – Hm! – od strane Sasa koji potom dodade: – Želio bih da u svojoj pobožnosti idući put izabere povoljnije vrijeme kada bude posjećivala Crkvu svetog Ivana. Ali, do sto đavola – nastavi okrećući se peharniku i dižući glas kao da je sretan što je pronašao jedan kanal u koji će

slobodno i nenadzirano izliti svoj bijes – što je, do sto đavola, zadržalo Gurtha tako dugo? Bojim se da ćemo čuti loše vijesti o čoporu. Dosad se pokazao kao vjeran i pošten momak i bio sam mu namijenio nešto bolje; možda bih ga čak bio uzeo za svog tjelohranitelja.

Peharnik Oswald skromno pripomenu kako je "tek" jedan sat prošao od "večernjeg zvona"¹⁷, ali to je bila loše izabrana isprika, jer se odnosila na predmet koji je teško padao saskome uhu.

– Vrag odnio večernje zvono – viknu Cedric – i tiranskoga skota koji ga je izmislio, kao i bešćutna roba koji ga na saskom jeziku spominje saskom uhu. Večernje zvono! – dodade zastajkujući. – Ah, večernje zvono koje čestite ljude sili da ugase svjetlost kako bi lopovi i razbojnici mogli u tmini obavljati svoja zlodjela! Oh, večernje zvono! Reginald Front-de-Boeuf i Philip de Malvoisin znaju dobro čemu služi večernje zvono, kao i Vilim Bastard ili svaki drugi normanski pustolov koji se tukao kod Hastingsa. Još ću jednoga dana čuti kako mi je imovina raznesena kako bi se spasilo od smrti izgladnjele razbojnice koji su se kadri održati na životu jedino pljačkom i razbojništvom. Moj vjerni sluga je ubijen a moja dobra opljačkana. A Wamba, gdje je Wamba? Nije li netko rekao da je pošao s Gurthom?

Oswald odgovori
potvrдно.

– Ah, sve ljepše i ljepše! I njega su oteli, sasku ludu, da bi služila normanskom gospodaru. Lude smo svi mi što im služimo i prikladniji smo za njihov podsmijeh i porugu negoli da smo se rodili s pola pameti. Ali, ja ću se osvetiti – dodao je, ustajući nestrpljivo sa stolice, bijesan zbog nanesene mu tobožnje nepravde, te se uhvati za svoje

koplje: – Tužit ću ih makar išao i do Velikog vijeća. Imam prijatelja, sljedbenika. Jednog po imenu Normana zvat ću na dvoboj. Neka dođe u svojoj pancirnoj košulji i oklopu opremljen svime što kukavicu može ohrabriti. Proburazio sam ja svojim kopljem i jače oklope no što su ti njihovi ratnički štitovi! Možda misle da sam prestar? Ali, iako sam star i bez djece, osjetit će oni da u Cedricovim žilama teče Herewardova krv... O, Wilfrede, Wilfrede! – nastavi malo tiše – da si bio kadar svladati svoju nerazumnu strast, tvoj otac ne bi u svojim godinama bio ostavljen poput usamljena hrasta što pruža svoje slomljene i nezaštićene grane protiv bijesnog fijuka oluje!

Ta misao kao da preobrazi njegovu razdražljivost u čemer.

Odloživši

koplje, ponovno sjedne, obori pogled te se činilo da je utonuo u turobna premišljanja.

Cedrica naglo prenu iz razmišljanja duhanje roga na koje odgovori glasno zavijanje i lavež svih pasa u dvorani te još njih dvadesetak, tridesetak po ostalim dijelovima zgrade. Valjalo se dobro poslužiti bijelom palicom, a i sluge su se prilično zauzele da bi se stišala ta pseća galama.

– K vratima, momci! – užurbano će Cedric, čim je dreka toliko jenjala da su sluge mogle čuti njegov glas. – Pogledajte, kakve nam glasove donosi taj rog; objavljuje li kakvu pljačku ili nasilje na mojoj zemlji?

Vrativši se za manje od tri minute, tjelohranitelj obznani "da glavar Aymer od Jourvaulxa i dobri vitez Brian de Bois-Guilbert, zapovjednik časnog reda vitezova templara, zajedno s malom pratnjom, mole go- stoprimstvo i prenoćište za jednu noć, jer putuju na turnir koji će se za tri dana održati nedaleko od Ashby-de-la-Zouchea."

– Aymer, glavar Aymer?! Brian de Bois-Guilbert! – promrlja Cedric. – Obojica Normani! Ali bili Normani ili Sasi, gostoljublje Rotherwooda ne smije doći u pitanje; dobrodošli su kad su već odlučili da se zaustave; no još bi bolje bilo da su odjahali dalje svojim putem. Ali, ne bih otprio da prigovaraju zbog večere i noćenja; barem dok su gosti, Normani moraju zatomiti svoju drskost. Idi, Hundeberte – reče dvorskom upravitelju koji je stajao iza njega i držao bijelu palicu – uzmi šest slugu i uvedi strance u gostinjske sobe. Pobrini se za njihove konje i mazge, zapovjedi da se i za njihovu pratnju valjano pobrinu. Neka se presvuku ako to zatraže, naložite im vatru, dajte im vode da se operu, donesite im vina i piva; a kuhari neka na brzinu spreme obilniju večeru; i neka se jelo iznese na stol kad stranci budu spremni da ga s nama podijele. Poruči im, Hundeberte, da bi im Cedric osobno poželio dobrodošlicu, ali ga veže zakletva da nikada neće učiniti više od tri koraka s povišenja u svojoj dvorani da bi pozdravio ikoga tko nije od saskе kraljevske krvi. Idi sad! Pripazi da s njima pažljivo postupaju. Ne daj im da u svojoj uznositosti reknu kako je saska prostačina istodobno pružila dokaza o svome siromaštvu i škrtosti.

Upravitelj pođe s nekoliko slugu da izvrši gospodareve zapovijedi.

– Glavar Aymer! – ponovi Cedric, gledajući Oswalda. – To je brat, ako se ne varam, Gilesa se Mauleverera, sadašnjega gospodara Middlehama?

Oswald mu s poštovanjem potvrdno kimne.

– Njegov je brat zasjeo na stolici i samozvano prisvaja baštinu bolje loze, loze Ulfgara od Middlehama. Ali koji normanski velikaš ne

čini to isto? Ovaj je glavar, kažu, razuzdan i veseo pop kojemu je draži vinski pehar i lovački rog nego crkveno zvono i sveta knjiga. Dobro, neka dođe, bit će dobrodošao. Kako je ono bilo ime templaru?

– Brian de
Bois-Guilbert.

– Bois-Guilbert! – reče Cedric nastavljajući odsutno i polusvadjivo kako se naviknuo obraćati okružen slugama, glasom koji je prije bio glas čovjeka što razgovara sam sa sobom a ne obraća se ljudima oko sebe. – Bois Guilbert! To se ime nadaleko proćulo po dobru i po zlu. Navodno je hrabar poput najsrčanijeg viteza svoga reda, ali ga nagrđuju njihovi uobičajeni poroci: uznositost, bahatost, okrutnost i pohota; čovjek okorjela srca koji se ne plaši ničega na zemlji ni na nebu. Tako govore oni malobrojni ratnici što su se vratili iz Palestine. Pa ipak, radi se tek o jednoj noći; neka i on bude dobrodošao. Oswalde, otvori najstariju bačvu vina; posluži najbolju medovinu, iznesi najkrepkije pivo, najslasniji morat¹⁸, najpjenušaviju jabukovaču i najmirisnije pigmente¹⁹ na stol; napuni ponajveće rogove: templari i opati vole dobro vino i dobru mjeru. Elgitha, javi svojoj gospi Roweni da je večeras ne očekujemo u dvorani, osim ako to sama ne poželi.

– Ali ona će to zasigurno sama poželjeti – odgovori Elgitha veoma spremno – jer uvijek rado sluša najnovije vijesti iz Palestine.

Cedric prostrijeli drsku djevojku pogledom žestoka ukora; ali Rowena i sve što njoj pripada bijahu povlašteni i sigurni pred njegovim gnjevom.

– Ušuti, djevojko – uzvratio je tek. – Jezik ti je brži od obazrivosti.

Prenesi moju poruku gospodarici, pa neka čini što je volja. Ovdje, barem, ona, koja vuče podrijetlo od Alfreda, još vlada kao princeza.

Elgitha napusti
prostoriju.

– Palestina! – ponovi Sas. – Palestina! Kolike se uši naćule da čuju priče što ih raspusni križari i dvolični hodočasnici donose iz te sudbonosne zemlje! I ja bih to mogao pitati... i ja bih mogao tragati... ustreptala srca slušati bajke što ih lukavi pustolovi izmišljaju da bi od nas izmamili gostoljublje. Ali ne, sin koji mi je otkazao poslušnost nije više moj sin; i neću o njegovoj sudbini brinuti više nego o onoj najgoreg ološa, među milijunima ljudi što su igda križem obilježili rame, pohitali u bezakonje i krvoproliće, nazvavši sve to izvršavanjem volje Božje.

Namršti se i na tren uperi pogled u tle; kad je podigao glavu, u dnu dvorane širom se rastvoriše dvokrilna vrata te predvođeni upraviteljem dvora koji nosaše svoju palicu, u pratnji četvorice slugu s upaljenim buktinjama u ruci, večernji gosti uđoše u dvoranu.

4.

Poglavlje

*Tad ovnove krupne i tuste koljahu
koze*

I svinje koljahu tovne i krave pristigle s

paše

*Pa ispeku drob i svima ga razdijele, a
smiješaju*

*Vino u
vrčevima...
Tad mudro misleć Odiseja
posjedne,*

*Uz prag kameni u dvorani suroj,
gruboj*

*Malen mu primakne stol i stolicu
prostu...*

*Odiseja, XX
pjevanje*

Opat Aymer iskoristio je pruženu mu priliku da svoje jahaće odijelo zamijeni drugim od još skupljeg materijala, preko kojega je prebacio neobično izvezeni plašt. Osim golemoga zlatnog pečatnjaka, koji je obilje- žavao njegovo svećeničko dostojanstvo, prsti su mu, u suprotnosti s crkvenim pravilima, bili puni dragoga kamenja; sandale mu bile od najfinije kože koja se uvozila iz Španjolske; brada potkresana na najkraće što je dopuštao njegov red, a obrijanu tonzuru pokrivala je grimizna bogato izvezena kapa.

Izgled viteza templara također se izmijenio; premda je njegovo odijelo bilo urešeno s manje pomnje, bijaše ono jednako bogato, dok se izražajem snažnije doimao od svog suputnika. Pancir je zamijenio dolamom od tamnocrvene svile s krznenom podstavom, a preko nje je padao dugačak plašt u snježnobijelim širokim naborima. Osmerokraki

križ njegova reda od crnog baršuna počivao mu je na ramenu. Visoka mu kapa nije više pokrivala čelo već je na nj padala tek kratka i gusto kovrčava kosa, crna poput gavrane, u skladu s njegovom neobično tamnom puti. Teško da je išta bilo dostojanstvenije od njegova hoda i držanja, jedino što je sve prožimala prenatrpana bahatost, koja se lako stječe kad netko uživa bespogovornu vlast. Tu dvojicu

dostojanstvenika slijedili su njihovi pratioci, te na primjernoj udaljenosti njihov vodič, na kojem se isticala tek uobičajena hodočasnička crnina. Ogrtač ili plašt od grube mrke tkanine pokrивao mu je cijelo tijelo. Po obliku je nalikovao plaštu današnjih husara, jer je imao slične okrajke za pokrivanje ruku, a nazivao se *slavenkom*. Na bosim je nogama imao grube

sandale, vezane remenjem; široki šešir na čijem su rubu bile prišivene školjke, te dugačak štap sa željeznim šiljkom kojemu je uz gornji kraj bila pričvršćena palmina grančica, upotpunjavali su hodočasnikovu opremu. Skromno je stupao za posljednjim čovjekom iz pratnje i primijetivši da na donjem stolu jedva ima mjesta za Cedricove ukućane i pratiocima gostiju, povukao se do klupice pokraj jednog od velikih ognjišta, te se činio zauzet sušenjem odjeće dok netko ne ustane i ustupi mu mjesto za stolom, ili dok mu poslužitelj ne donese okrepu do mjesta koje je izabrao po strani.

Cedric ustane da dočeka goste i s izrazom dostojanstvene gostoljubivosti siđe s uzvišenja, uputi se tri koraka prema njima, a potom pričekava da mu pristupe.

– Žao mi je, velečasni glavaru – reče – što me zavjet obvezuje da ne koračam dalje po tlu mojih predaka, makar primao goste poput vas i ovog srčanog viteza svetoga hrama. Ali moj vam je poslužitelj objasnio razlog ovoj prividnoj neuljudnosti. Također vas molim da mi oprostite što s vama govorim na svome materinskom jeziku i što od vas očekujem da mi na njemu odgovarate, koliko vam znanje

dopušta; ako to ne možete, dovoljno razumijem normanski da bih slijedio vaše misli.

– Zavjeti se moraju ispunjavati – reče opat – vrijedni vlasteline ili, dopustite mi reći, vrijedni tane, iako je taj naslov zastario. Zavjeti su čvorovi koji nas povezuju s nebesima; to su konopi koji vežu žrtvu uz oltar; i stoga, kao što rekoh, valja ih ispunjavati i poštovati, osim ako sveta Majka Crkva drukčije ne propiše. A koliko je do jezika, rado govorim na jeziku na kojem je govorila moja poštovana baka Hilda od Middlehama, koja je nedavno umrla, ako smijemo tako reći, u miomirisu svetosti glasovite istoimene blažene svetice Hilde od Whitbya – Bog bio milostiv njezinoj duši!

Kad je glavar završio s onime što je držao pomirljivom uvodnom besjedom, njegov suputnik pridoda kratko i naglašeno:

– Uvijek govorim francuski, jezikom kralja Rikarda i njegovih plemića: ali razumijem dovoljno engleskoga da bih se mogao sporazumijevati s domorocim a.

Cedric dobaci govorniku nagao i nestrpljiv pogled što bi u njega gotovo uvijek izazvala poredba između dvaju protivničkih naroda. Ali, prisjetivši se dužnosti gostoljublja, zatomi vanjske znakove srdžbe i mahnu rukom, nudeći goste da zauzmu dva mjesta, malo niže od njegova ali odmah kraj njega, te zapovijedi da se iznese večera.

Dok su poslužitelji hitali da izvrše Cedricove zapovijedi, on ugleda svinjara Gurtha, koji je u tom trenutku s drugom Wambom ulazio u dvoranu.

– Pošaljite mi te skitnice ovamo – reče Sas nestrpljivo. A kad krivci priđuše uzvišenju, nastavi: – Pa dobro, nitkovi, gdje ste se do

tako kasnih sati skitali? Jesi li dotjerao kući svoje krdo, sinko Gurthe, ili si ga prepustio pljačkašima i lupežima?

– Krdo je na sigurnome, ako vam je po volji – uzvrat
Gurth.

– Ali nije mi po volji, lupežu – reče Cedric – da dva sata strahujem dok sjedim ovdje i smišljam osvetu susjedima zbog zla koje mi nisu nanijeli. Kažem ti, okovima i zatvorom kaznit ću idući takav prijestup.

Znajući razdražljivu ćud svoga gospodara, Gurth se nije pokušao opravdati; ali, luda je smjela računati s Cedricovom popustljivošću, zahvaljujući svojim povlasticama lakrdijaša, pa uzvrat za obojcu:

– Istini za volju, striče Cedrice, večeras niste ni mudri ni razboriti.

– Pripazi, gospodine – njegov će gospodar – završit ćeš u stražarskoj kućici i ondje naučiti što je red, budeš li toliko iskorištavao slobodu za svoje ludosti.

– Neka mi najprije vaša mudrost kaže – reče Wamba – je li pravedno i razborito kazniti jednu osobu zbog pogreške druge?

– Razumije se da nije, ludo – odgovori
Cedric,

– Zašto biste onda bacili u lance Gurtha, striče, zbog grijeha što ih je počinio njegov pas Fangs? Zakleo bih se da nismo izgubili ni minute na putu, čim smo okupili krdo, a to Fangsu nije uspjelo sve dok nismo čuli večernje zvono. – Onda objesi Fangsa – reče Cedric, naglo se okrećući prema Gurthu – ako je krivnja na njemu, a ti potraži drugog psa.

– Uz dopuštenje, striče – reče lakrdijaš – i tu bi vaga pravde bila donekle nakrivljena, jer nije Fangs kriv što je osakaćen pa nije mogao okupiti krdo, već je krivnja na onima koji su mu odsjekli prednje pandže, a da su tog jadnika pitali, zasigurno se s time ne bi složio.

– A tko se usudio osakatiti životinju koja pripada mojem kmetu? – reče Sas, kipteći od gnjeva.

– Bogme, to je djelo starog Huberta – reče Wamba – lovočuvara gospodina Philipa de Malvoisina. Iznenadio je Fangsa dok je jurio šumom i rekao da je gonio jelena, a to se protivi zapovijedi njegova gospodara koji je poglavar toga kraja.

– Đavao da nosi Malvoisina – odgovori Sas – i njegova lovočuvara! Naučit ću ih da je šuma slobodna u skladu s Poveljom o šumama. Ali dosta o tome. Hajde, momče, pođi na svoje mjesto. A ti, Gurth, uzmi drugog psa; pa ako lovočuvar samo dirne psa, učinit ću od njega lošeg strijelca; stigao me glas kukavice ako mu ne odsječem kažiprst desne ruke, pa više neće natezati luk. Molim, oprostite mi, cijenjeni gosti, ali okružuju me susjedi koji se mogu usporediti s vašim nevjernicima, gospodine viteže, u Svetoj Zemlji. No, skromni obrok je već pred vama; jedite, i neka dobrodošlica nadoknadi manjkavosti jela.

Međutim, posluženoj gozbi nije trebalo domaćinovih isprika. Svinjsko meso, priređeno na nekoliko načina, pojavilo se na nižem dijelu stola; na višemu bijaše obilje mesa od peradi, srnetine, jaretine i zečevine, te raličitih riba, zajedno s golemim komadima kruha, kolača i svakojakih slatkiša od voća i meda. Manje vrste divljih ptica, kojih bijaše u obilju, nisu se iznosile na tanjurima nego su stizale nabodene na drvenim štapićima; paževi i poslužitelji raznosili su ih od gosta do gosta koji su odsijecali komade po volji. Kraj svake ugledne osobe stajao je srebrni pehar, a

na nižem stolu bili su veliki rogovi za piće.

Kad je večera trebala početi, kućni upravitelj naglo podigne palicu i glasno reče:

– Stanite! Mjesta za gospu Rowenu.

U to se otvoriše bočna vrata na gornjem kraju dvorane iza gozbenog stola, i Rowena, u pratnji četiriju djevojaka, uđe u prostoriju. Iako zatečen i možda donekle nezadovoljan time što se njegova štićenica javno pokazala u ovoj prigodi, Cedric joj pohita u susret i dostojanstveno je dovede do povišenog sjedala sebi sdesna koje pripada gospodarici kuće.

Svi su ustali da je pozdrave; odgovorivši na njihovu ljubaznost nijemim pokretom u znak pozdrava, ona ljupko krene naprijed da zauzme mjesto. Prije no što je sjela, templar šapnu glavaru:

– Neću nositi vaš lanac na turniru. Ciparsko je vino vaše.

– Nisam li vam rekao? – odgovori glavar. – Ali stišajte zanesenost, vlastelin vas promatra.

Ne hajući za upozorenje i naviknut da slijedi porive vlastitih želja, Brian de Bois-Guilbert uporno se zagleda u sasku ljepoticu, koja mu je možda još više uzбудila maštu stoga što se uvelike razlikovala od onih istočnjačkih sultanija.

Obdarena najljepšim razmjerima svoga spola, Rowena bijaše visoka stasa, ali opet ne toliko da bi potaknula primjedbe zbog prevelike visine. Bijaše ona izuzetno bijele puti, no plemenito obličje glave i lica priječili su dojam dosade što je katkad izazivlju blijede

ljepotice. Jasne plave oči blistale su ispod uzanih smeđih obrva, dovoljno istaknutih da dadu izraz

čelu, te bijahu kadre uspaliti i smekšati, zapovijediti i moliti. Iako je blagost prirodno pratila takve crte, u ovom su slučaju očigledno uživanje uobičajene nadmoći, te opće štovanje, podarili saskoj gospi uzvišeniji značaj što se izmiješao s prirodnim joj darovima i oplemenio ih. Bujna joj kosa žuto- smeđeg odsjaja bijaše domišljato i ljupko spletena u bezbroj kovrčica pri čemu je umijeće zacijelo pomagalo prirodi. Uvojci urešeni biserjem i opušteni cijelom duljinom, svjedočili su o plemenitoj lozi i slobodnu položaju djevojke. O vratu joj visio zlatan lanac s malim relikvijarom od iste kovine. Na nagim rukama bile su narukvice. Donja suknja i košulja bijahu od blijedozelene svile, preko toga dugačka i široka halja sezala je do poda, dok su se vrlo široki rukavi spuštali tek nešto niže od lakta. Haljina je bila grimizna, izrađena od najfinije vune. Za njezin gornji dio bio je pričvršćen svileni veo, protkan zlatom, koji se po želji mogao navući preko lica i grudi, po španjolskoj modi, ili namjestiti oko ramena kao svojevrsna draperija.

Kad je Rowena opazila kakav joj je vitez templar uputio žarki pogled te su mu oči u poredbi s tamnim lukovima pod kojima su se kretale bile poput goruće žeravice, ona dostojanstveno podiže veo preko lica, naglasivši time da joj je neugodna smionost njegova pogleda.

Cedric spazi tu kretnju i njezin
uzrok.

– Gospodine templare – reče on – obrazi naših saskih djevojaka bijahu premalo izloženi suncu da bi bili kadri podnijeti smion pogled jednog križara.

– Ako sam vas čime uvrijedio – odvrati sir Brian – molim da mi oprostite; odnosno, molim gospu Rowenu da mi oprost, jer zacijelo

ću na tome i ostati.

– Gospa Rowena nas je svih kaznila kad je prekorila smionost mog prijatelja – reče glavar. – Nadajmo se da će biti manje okrutna prema sjajnome skupu koji će se okupiti na turniru.

– Nije sigurno da ćemo prisustvovati – reče Cedric. – Ne volim tašte istupe koji su bili nepoznati mojim djedovima dok je Engleska bila slobodna.

– Nadajmo se, ipak – reče glavar – da će vas možda naše društvo potaknuti da pođete s nama. U vrijeme kad su ceste tako nepouzidane, pratnju sir Briana de Bois-Guilberta ne treba prezreti.

– Gospodine glavaru – odgovori Sas – kamo god sam putovao ovom zemljom, pored mog mača i vjernih pratilaca, nikad mi nije zatrebala tuđa pomoć. I sada, budemo li zaista krenuli u Ashby-de-la-Zouche, bit ćemo u društvu moga plemenitog susjeda i zemljaka, Athelstanea od Coninsburgha, i s pratnjom kadrom da prkosi razbojnicima i feudalnim neprijateljima. Dižem u vašu čast, gospodine glavaru, ovaj vrč vina, koje će vam zacijelo prijati, i zahvaljujem vam na uljudnosti. Ako se pak tako strogo pridržavate redovničkih pravila – dodade – te vam je mnogo draže vaše kiselo mlijeko, nadam se da se nećete siliti na pristojnost i piti ga samo mene radi.

– Ne – reče pop, smijući se – samo u opatiji ograničavamo se na *lac dulce* ili na *lac acidum*²⁰. U doticaju sa svijetom, držimo se svjetovnih običaja, pa zato odgovoram na vašu zdravicu ovim čestitim vinom, a blaže tekućine prepuštam svom bratu laiku.

– A ja – templar će, puneći svoj vrč – pijem za lijepu Rowenu; jer otkad se njeno ime nadijeva u Engleskoj, nijedna gospa nije bila vrednija takve časti. Vjere mi, oprostio bih nesretnom Vortigernu što je upropastio svoje ime i kraljevstvo, ako je uzrokovalo makar i pola ovoga čemu smo sada svjedoci.

– Prištedjet ću vam daljnje udvornosti, gospodine viteže – Rowena će dostojanstveno ne dižući vela s lica – ili ću se radije okoristiti njome i zamoliti vas da nam priopćite najnovije vijesti iz Palestine, jer je ta tema ugodnija našim engleskim ušima negoli komplimenti kojima vas uči vaš francuski odgoj.

– Malo vam značajnoga mogu reći, gospo – odgovori sir Brian de Bois-Guilbert – osim da potvrdim vijest o primirju sa Saladinom.

Prekinuo ga je Wamba. Naslon njegove stolice bio je ukrašen magarećim ušima, a bila je smještena dva koraka iza stolice njegova gospodara; taj bi mu povremeno dodavao hranu sa svoga pladnja, no tu je milost lakrdijaš dijelio sa psima miljenicima kojih je, kao što primijetismo, bilo nekoliko u pratnji. Wamba je sjedio za malim stolićem, oduprijevši se petama o prečku stolice; obrazi su mu bili toliko upali te su mu čeljusti nalikovale kliještima za orahe, a oči bile polusklopljene, iako je budno pazio da ne propusti priliku, gdje bi proturio kakvu odobrenu mu lakrdiju.

– Zbog tih primirja s nevjernicima – kliknu on, ne mareći što je grubo prekinuo uznosita templara – ja sam postao starac.

– Ma nemoj, huljo, kako to? – upita Cedric, a na licu mu se

ogledala spremnost da blagonaklono primi očekivanu šalu.

– Jer za `ivota pamtim tri takva primirja – odgovori Wamba – a svako je trebalo trajati pedeset godina. Prema tome, kad se izračuna, mora da mi je barem stotinu i pedeset godina.

– Ja vas, međutim uvjeravam da nećete umrijeti od starosti – reče templar prepoznavši svog prijatelja iz šume. – Štitit ću vas od svih smrti osim od prijeke smrti, budete li svim putnicima davali upute kakve ste noćas dali glavaru i meni.

– Pa dobro, momče – reče Cedric – zar krivo upućuješ namjernike? Valja te izbičevati, jer si podmukliji no što si lud.

– Molim te, striče – uzvratila lakrdijaš – dopusti da moja ludost jednoč bude okriljem mojoj podmuklosti. Naprosto sam lijevu ruku zamijenio desnom; a i veću bi grešku morao oprostiti onaj tko ludu uzima za savjetni- ka i vodiča.

Razgovor se tu prekide, jer uniđe vratarov pomoćnik i najavi da je pred kapijom stranac koji moli da bude primljen i ugošćen.

– Primate ga – reče Cedric – tko god bio; takva olujna noć sili i divlje zvjeri da se sjate s pitomima te da potraže zaštitu od čovjeka, svoga smrtnog dušmanina, radije nego da poginu u nevremenu. Neka mu se pruži sve što treba; pobrini se o tome, Oswalde.

Upravitelj tad napusti gozbenu dvoranu kako bi nadzirao izvršenje gospodarevih naredbi.

5.
Poglavlje

*Zar Židov nema očiju? Zar Židov nema
ruku,*

*organa, oblika, osjetila, osjećaja,
strasti?*

*Zar se ne hrani istom
hranom,*

*ne ranjava li ga isto
oružje,*

*ne napadaju ga iste
bolesti,*

*ne liječe isti
lijekovi,*

*ne grije i ne hladi ista zima i isto ljeto kao i
kršćanina?*

SHAKESPEARE, Mletački
trgovac

Vrativši se, Oswald šapnu na uho svom
gospodaru:

– To je Židov koji sebe naziva Isaacom iz Yorka. Je li primjereno
da ga
uvedem u
dvoranu?

– Pusti Gurtha da obavi tvoju dužnost, Oswalde – reče Wamba s
uobičajenom bezobraznošću. – Svinjar će biti primjereniji voditelj
Židova.

– Sveta Marijo – reče opat i prekriži se. – Da nevjerni Židov bude
primljen u ovo društvo!

– Židovski pas – priklopi templar – da se približi jednom branitelju
Svetoga Groba?

– Vjere mi – reče Wamba – reklo bi se da je templarima draže
židovsko nasljeđe od njihova društva.

– Mir, vrli moji gosti – Cedric će – moje se gostoljublje ne smije
ograničiti zbog vaših nesklonosti. Ako nebesa podnose cijeli narod
upornih nevjernika više godina no što ih može laik nabrojiti, možemo i
mi otpjeti nazočnost jednog Židova nekoliko sati. Ali nikoga ne silim
da s njim razgovara jli jede. Neka mu se ponudi mjesto i koji zalogaj
po strani; osim – dodade smiješeći se – ako ga ovi stranci u
turbanima ne prime u svoje društvo.

– Gospodine vlasteline – uzvratil templar – moji su saracenski
robovi pravi muslimani, i preziru, kao i svaki kršćanin, da se druže sa
Židovima.

– Vjere mi – reče Wamba – zaista ne vidim zbog čega su štovatelji Muhameda i Termagante u tolikoj prednosti pred narodom koji je nekoć samo nebo izabralo.

– S tobom će sjediti, Wamba – reče Cedric. – Luda i lopuža dobro će se slagati. – Luda će se pobrinuti – reče Wamba, uzimajući ostatke dimljene slanine – da sagradi bedem protiv lopuže.

– Psst! – reče Cedric. – Eno ga, dolazi. Nakon što ga predstaviše bez pretjeranih počasti, primičući se plaho i uzdržano uz mnoštvo naklona du-boke poniznosti, visok i mršav starac, koji se zbog navike stalnog priginjanja nadavao mnogo nižim no što je zapravo bio, priđe donjem dijelu stola. Crte mu bijahu oštre i pravilne, nos orlovski, prodorne oči crne; visoko i naborano čelo, te dugačka i sijeda kosa i brada doimali bi se lijepima da nisu bili svojstveni izgledu rase koju su, tijekom tih mračnih vjekova, jednako mrzili neobrazovani pučani puni predrasuda, kao što su je progonili pohlepni i gramzljivi plemići, i koja je, možda upravo s te mržnje i progona, poprimila određeno nacionalno obilježje, u kojem bijaše, blago rečeno, dobrane kukavnosti i odbojnosti.

Židovljevo je odijelo očevidno stradalo u oluji, a sastojalo se od jednostavnoga crvenkastosmeđeg ogrtača s mnoštvom nabora, prebačenog preko tamnocrvene košulje. Nosio je velike čizme podstavljene krznom, a oko pasa remen o kojemu je visio malen nož, zajedno s kutijicom u kojoj bijaše pribor za pisanje, no oružja nije imao. Glavu mu je pokrivala visoka četvrtasta žuta kapa neobična oblika, propisana njegovu narodu da bi se razlikovao od kršćana; na ulazu u dvoranu skinuo ju je s velikom poniznošću.

U dvorani Cedrica Saskoga bijaše mu upriličen kakav-takav doček te bi zadovoljio i najzatucanijeg neprijatelja izraelskih plemena. I sam je Cedric hladno klimnuo glavom na Židovljeve ponovljene pozdrave ponudivši mu sjedalo za donjim dijelom stola, no ondje se nitko nije pomaknuo da mu napravi mjesta. Naprotiv, dok je prolazio duž klupa, bacajući zastrašene i molećive poglede svakome od ljudi za donjim dijelom trpeze, saski su ukućani slijekali ramenima! nastavljali pohlepno gutati večeru ne obraćajući ni najmanje pažnje na potrebe novoga gosta. Glavarovi se pratioci prekrižiše, zagledajući se u pobožnom strahu, a saracenski pogani, kad im se Isaac približio, usukaše prezirno brkove i spustiše ruke na bodeže, kao da su spremni poslužiti se i krajnjim sredstvima ne bi li spriječili nedvojbeno oskrvnuće, ako bi im se primaknuo.

Iz istih razloga zbog kojih je otvorio vrata svoje dvorane tome sinu odbačenog naroda, Cedric bi vjerojatno prisilio sluge da pristojnije dočekaju

Isaaca, no u tom se trenutku glavar upustio u vrlo zanimljivu raspravu o pasmini i ćudi svojih omiljenih pasa, i ne bi je bio prekinuo ni zbog mnogo važnijih stvari no što je jedan Židov koji bi mogao poći na počinak i bez večere. Dok je Isaac tako stajao kao izagnanik u ovome društvu, odbačen poput svog naroda među narodima, zalud se nadajući dobrodošlici ili mjestu gdje bi sjeo, sažali se hodočasniku koji je sjedio pokraj ognjišta, te mu ustupi sjedalo rekavši kratko:

– Starče, moja se odjeća osušila, a glad utolila; a ti si moker i gladan.

Rekavši to, prikupi poluugasle ugarke što su se rasturili po velikom ognjištu i raspiri vatru; potom uze s većeg stola zdjelu juhe i komad kuhane jaretine, položi to na manji stol gdje je i sam večerao, te se, ne čekajući Židovljevo zahvaljivanje, uputi na drugi kraj dvorane, bilo stoga što se nije želio pobliže družiti s predmetom svoje

blagonaklonosti, bilo sa želje da se nađe bliže gornjem kraju stola.

Da je u to doba bilo slikara kadrih da prikažu takav prizor, Židov bi, dok je saginjao svoje iznemoglo tijelo i širio promrzle i drhtave ruke ponad vatre, bio prava personifikacija Zime. Pošto se ugrijao, okrenuo se željno prema zdjeli koja se pušila, te stao brzo jesti s velikom žurbom i očiglednim uživanjem koji su bili potvrdom duga gladovanja.

Opat i Cedric nastavili su međusobni svoj razgovor o lovu; gospa Rowena činila se zadubljena u razgovor s jednom od svojih dYorkinja; a uznositi templar, kojega je pogled lutao od Židova do saske ljepotice, premišljaše nešto što ga je očigledno duboko zanimalo.

– Čudim se, vrli Cedrice – reče opat, nastavljajući razgovor – što vi, koliko god ljubili svoj muževni jezik, ne poklanjate pažnju normansko- francuskome, barem kad je riječ o tajnama šuma i lova. Zsigurno ni jedan jezik nije tako bogat različitim izričajima što ih iziskuje bavljenje po šumama, niti pruža toliko sredstava iskusnu lovcu da opiše to lijepo umijeće.

– Dragi oče Aymer – reče Sas – znajte da ne marim odveć za te prekomorske profinjenosti bez kojih mogu dovoljno uživati u šumi. Mogu zatrubiti u rog a da ne kažem da je zvuk *recheat*²¹ ili *mort*²²; mogu nahuškati pse na plijen, a da se ne poslužim novoskovanim žargonom *curée*, *arbor*, *nombles*,²³ i svim onim brbljarijama basnoslovnog sir Tristana.

– Francuski jezik – reče templar, dižući umišljeno i zapovjednički glas kako je običavao u svim zgodama – prirodan je jezik lova, ali i ljubavi i rata, kojim se osvajaju gospe i pobjeđuju neprijatelji.

– Nazdravite mi vrčem vina, gospodine templaru – reče Cedric – i napunite drugi opatu, a ja ću se osvrnuti unatrag tridesetak godina da bih vam ispriповjedio drukčiju priču o tome kakav je Cedric Saski tada bio, a jednostavnu mu engleskom jeziku nije trebalo ukrasa francuskih

trubadura dok je šaptao na uho ljepoti; polje kod Northallertona moglo bi potvrditi je li se na dan Svetoga stijega saski bojni poklič čuo među redovima škotske vojske jednako daleko kao *cri de guerre*²⁴ najsmionijega normanskog plemića. U spomen junacima koji su se ondje borili! U zdravlje, moji gosti!

Otpi nekoliko povećih gutljaja i nastavi s još većim žarom:

– Da, bijaše to dan raspolućenih štitova, kad se stotinu zastava vijorilo nad glavama junaka, kad je krv tekla u potocima, kad se spremnije ginulo nego bježalo. Neki saski bard nazvao je to gozbom mačeva, kruženjem orlova oko plijena, zvekom sječiva po štitovima i šljemovina, bojnom vikom koja bijaše radosnija od one na piru. Ali naših bardova više nema; naša su junačka djela zasjenila djela druge rase; naš jezik naglo nestaje, čak i naše ime, a oplakuje ga tek jedan osamljeni starac. Peharniče, lupežu, napuni vrčeve! Za junake na oružju, gospodine templaru, bez obzira na rasu ili jezik; za one najsmjelije među braniteljima Križa!

– Ne dolikuje onome tko nosi taj znak da odgovori – reče Brian de Bois-Guilbert. – Ali kome, pored zakletih branitelja Svetoga groba, može pripasti palmina grančica među zatočnicima Križa?

– Vitezovima hospitalcima – reče opat. – Imam brata u njihovu redu.

– Ne poričem njihovu slavu – reče templar – pa ipak...

– Mislim, prijatelju Cedrice – reče Wamba, upadajući im u riječ – da bi Rikard Lavljeg Srca bio mudriji da je prihvatio savjet jedne lude i ostao kod kuće sa svojim sretnim Englezima, a oslobađanje Jeruzalema prepustio istim onim vitezovima koji su najviše pridonijeli njegovu padu.

– Zar u engleskoj vojsci nije bilo nikoga – javi se gospa Rowena – čije bi ime bilo dostojno da se spomene uz vitezove templare i ivanovce?²⁵

– Oprostite mi, gospo – odgovori Bois-Guilbert – engleski je vladar zaista doveo u Palestinu vojsku smionih ratnika, od kojih su srčaniji bili jedino oni što su im grudi trajni zaštitni bedem te posvećene zemlje.

– Od kojih nitko nije srčaniji – reče hodočasnik koji je stajao dovoljno blizu da čuje, a s vidljivim je nestrpljenjem slušao taj razgovor.

Svi se okrenuše prema mjestu odakle se čula ta neočekivana tvrdnja.

– Tvrdim – ponovi hodočasnik snažno i zvonko – da nitko tko je ikada potegao mač u obranu Svete Zemlje nije bio srčaniji od engleskih vitezova. Tvrdim nadalje, a to sam osobno vidio, da je kralj Rikard glavom, sa pet svojih vitezova, održao turnir nakon što je zauzeo Svetog Ivana Akarskoga, pozivajući sve pridošle vitezove. Toga dana svaki je vitez imao tri okršaja i oborio na zemlju tri protivnika. Dodajem još da su sedmorica među izazivačima bili vitezovi templari; a gospodin Brian de Bois-Guilbert zacijelo zna da govorim istinu.

Riječima nije moguće opisati gorak izraz gnjeva od kojega je templarovo lice postalo još tamnije i mrkije. Krajnje razjaren i zatečen, drhtavi mu prsti zgrabiše držak mača i vjerojatno ga ispustiše jedino zbog

svijesti da nikakvo nasilje ne bi prošlo nekažnjeno na tome mjestu u i takvu društvu. Cedric je bio čovjek neposredan i bezazlen, rijetko zaokupljen s više predmeta u isto vrijeme, pa mu je u radosti koja ga je obuzela kad je čuo za slavu svojih zemljaka promakla ljutnja i uzbuđenost njegova gosta.

– Dat ću ti ovu zlatnu narukvicu, hodočasniče – reče – ako mi navedeš imena vitezova koji su tako srčano ovjenčali slavom sretnu Englesku.

– Rado ću to učiniti – odgovori hodočasnik – i bez nagrade. Zavjet mi zasada brani da dotičem zlato.

– Ja ću nositi narukvicu umjesti tebe, ako hoćeš, prijatelju hodočasniče – reče Wamba.

– Prvi po časti i oružju, po slavi i položaju – reče hodočasnik – bijaše hrabri Rikard, kralj Engleske.

– Opraštam mu – reče Cedric – opraštam mu što je potekao od tiranina vojvode Vilima.

– Drugi je bio grof od Leicestera – nastavi hodočasnik. – Treći pak bijaše sir Thomas Multon od Gilslanda.

– Barem jedan od saske loze – Cedric će uzbuđeno.

– Sir Foulk Doilly četvrti – produži hodočasnik.

– I on je Sas, barem po majčinoj strani – nastavi Cedric. Slušao je s krajnjom pomnjom i barem dijelom zaboravio mržnju spram Normana u zajedničkoj pobjedi kralja Engleske i njegovih otočana. –

A tko je bio peti? – upita. – Peti je bio sir Edwin Turneham.

– Čisti Sas, duše mi Hengistove! – kliknu Cedric. – A šesti? – nastavi željno. – Kako bijaše ime šestom?

– Šesti – reče hodočasnik nakon stanke, kao da se pokušava pribрати –

bijaše neki mladi vitez ne tako slavan i nižeg roda, a primili su ga u svoje časno društvo prije da im popuni broj no da im pomogne u pothvatu; njegovo ime nisam upamtio.

– Gospodine hodočasniče – prezirno će sir Brian de Bois-Guilbert – ta prividna zaboravnost nakon što ste se toliko imena sjetili, dolazi prekasno da bi poslužila vašoj svrsi. Ja ću vam reći ime viteza koji je srećom svoga koplja i greškom moga konja uzrokovao moj pad. Bio je to vitez Ivanhoe; i nijedan od one šestorice nije bio više na glasu po oružju u njegovoj dobi. Ipak, reći ću glasno: kad bi on u Engleskoj ovog tjedna na turniru ponovio izazov iz Svetog Ivana Akarskoga, ja bih mu, jašući na mazgi i naoružan kao sada, dao svaku prednost na oružju i čekao ishod okršaja.

– Vaš izazov ne bi čekao odgovora, kad bi vam protivnik bio blizu – odgovori hodočasnik. – Ali ovako nemojte uznemiravati ovu miroljubivu dvoranu svojim hvastanjem o ishodu dvoboja za koji dobro znate da se ne može održati. Ako se Ivanhoe ikad vrati iz Palestine, jamčim vam da će se s vama sresti.

– Dobro jamstvo! – reče vitez templar. – A što nudite kao залог?

– Ovaj relikvijar – reče hodočasnik, vadeći bjelokosnu kutijicu iz njedara i križajući se – u kojem je komadić pravog križa, donesen iz samostana s planine Kannel.

Glavar Jorvaulxa prekriži se i izgovori očenaš, a molitvi se pridružiše svi osim Židova, muslimana i templara; potonji pak ne skidajući kape i ne pokazujući štovanje prema svetosti relikvije, strgnu s vrata zlatan lanac i baci ga na stol, rekavši:

– Neka glavar Aymer čuva moj zalog i zalog ovoga bezimenog skitnice kao potvrdu da je viteza Ivanhoea, kad stupi na tlo što ga okružuju četiri britanska mora, izazvao Brian de Bois-Guilbert, a ne odgovori li na nj, obznanit ću da je kukavica sa zidina svakog templarskog dvorca u Evropi.

– To neće biti potrebno – reče gospa Rowena, prekidajući tišinu – jer
će se čuti moj glas, ako se nijedan drugi ne digne u ovoj dvorani, da podrži odsutnog Ivanhoea. Tvrdim da će se spremno odazvati svakome časnom izazovu. Ako moje slabašno jamstvo može nešto pridonijeti neprocjenivu zalogu ovoga svetog hodočasnika, jamčim svojim imenom i slavom da će se Ivanhoe odazvati želji ovoga uznositog viteza.

Proturječni osjećaji natiskivali su se u Cedricovoj duši zbog čega se nije pridružio raspravi, širokim i otvorenim mu čelom nagonili su se zadovoljeni ponos, ogorčenost, zbunjenost, poput sjene oblaka što klize ponad žitnih polja; a njegovi poslužitelji, kojih se ime šestog viteza neobično dojmilo, napeto su pratili izraz svoga gospodara. Ali kad je prozborila gospa Rowena, zvuk njena glasa kao da ga je otrgnuo od tišine.

– Gospo, to vam ne priliči – reče. – Kad bi bio potreban još koji

zalog, ja bih, premda uvrijeđen i s pravom uvrijeđen, založio svoju čast za Ivanhoea. Ali jamstvo za borbu dosta je čak i prema domišljatim navadama normanskog viteštva. Zar ne, glavaru Aymer?

– Tako je – uzvрати glavar. – A blažena relikvija i dragocjeni lanac ležat će u riznici našeg samostana sve do odluke tog ratničkog izazova.

Poslije tih riječi prekriži se nekoliko puta, te nakon što je mnogo puta kleknuo i prošaptao više molitvi, preda relikviju bratu Ambroseu, redovniku iz svoje pratnje, dok zlatni lanac, s manje ceremonija ali možda s više unutarnjeg zadovoljstva, skupi i spremi u džepić obložen mirisnom kožom što mu se otvarao pod pazuhom.

– A sada, gospodine Cedrice – reče opat – dok mi u ušima zbog jakosti vašeg vina zvoni kao na večerje, dopustite da još jednom nazdravimo za sreću gospe Rowene, i udijelite nam slobodu da se povučemo na počinak.

– Raspela mi Bromholmeova – reče Sas – niste baš na čast svojoj slavi, gospodine glavaru! Bije vas glas da ste redovnik veseljak, kojemu će u ušima prije zazvoniti na jutrenje no što će se oprostiti s vrčem; ovako star, strahovao sam da ću se pred vama postidjeti. Ali, vjere mi, u mojoj mladosti saski dvanaestogodišnjak ne bi tako rano napustio svoj vrč.

Opat je, međutim, s određenih razloga ustrajao u svojoj umjerenosti. Iako po dužnosti mirotvorac, i po naravi je zazirao od svakog spora i kavge, i to ne zbog ljubavi spram bližnjega, niti od samoljublja, niti od mješavine toga dvoga. U ovoj se prilici nagoni pobojao žestoke Sasove naravi, a uočio je opasnost da smioni i izazovni duh njegova suputnika, o kojem je imao brojnih dokaza, najposlije ne izazove neku neugodnu raspru. Stoga je uljudno iznio

kako se ni jedan stranac ne može mjeriti sa srčanim i izdržljivim Sasima u drugarskom okršaju sa čašom; još je usput podsjetio na svoje sveto zanimanje i najposlije ponovio prijedlog da se krene na počinak.

Napunjene su posljednje čaše i gosti iskazali iskreno štovanje svome domaćinu i gospi Roweni, ustadoše i pomijesase se u dvorani, dok se glave obitelji povukoše s pratnjom kroz različita vrata.

– Nevjerno pseto – dobaci templar Židovu Isaacu, promičući kraj njega u gužvi – ideš li i ti možda na turnir?

– Namjeravam – odgovori Isaac, klanjajući se smjerno – s dopuštenjem vaše poštovane srčanosti.

– Da – reče vitez – da lihvom cijediš naše plemiće, da lažnim nakitom i igračkama varaš žene i djecu. Kladio bih se da imaš hrpu šekela²⁶ u svojoj židovskoj kesi.

– Nijednog šekela, nijednog srebrnjaka, nijednog novčića, pomogao mi Bog Abrahamov! – reče Židov, sklapajući ruke. – Pošao sam iskati milost u neke braće iz mog plemena ne bi li pomogli platiti globu koju mi je nametnuo poreznik za Židove, tako mi milosti oca Jakova! Propao sam ubogar; i ovaj sam ogrtač posudio od Reubena iz Tadcastera.

Templar se kiselo nasmiješi i uzdahne: – Vrag te odnio lažljivče pokvarena srca – produžujući, kao da se gnuša daljnjeg razgovora, obrati se muslimanskim robovima na jeziku koji ostali nisu razumijeli.

Jadni Izraelac, činio se tako pogođen riječima ratobornog

redovnika da je templar stigao do kraja dvorane prije nego što je on podigao smjerno poniknutu glavu. A kad se osmjelio pogledali oko sebe, lice mu je imalo izražaj čovjeka kojemu je kraj nogu netom udarila munja, dok mu u ušima još grmi zaglušujuća grmljavina. Templara i opata ubrzo odvedoše do spavaonica upravitelj dvora i peharnik, svaki u pratnji dvaju lučonoša i dvaju slugu koji su nosili okrepu, dok su niži poslužitelji pokazivali njihovoj pratnji i drugim gostima odgovarajuća mjesta za počinak.

6.

Poglavlje

*To mu prijateljstvo
iskazujem*

*Njegovu naklonost da
zadobijem.*

*Primi liga, dobro; odbije li,
zbogom.*

*A s ljubavi moje, molim, nemojte
mekudit'!*

SHAKESPEARE, Mletački
trgovac

Dok je hodočasnik prolazio zamršenim spletom soba toga prostranoga i nepravilnog zdanja u pratnji slugu koji mu bakljom osvjetljavaše put, sustiže ga peharnik i šapnu mu da ga u njegovim odajama, ako nema ništa protiv čaše dobre medovine, čekaju mnoge sluge u ovoj kući koje bi rado čule vijesti iz Svete Zemlje, a napose one koje se odnose na viteza Ivanhoea.

Namah se tu nađe Wamba da podupre istu molbu napominjući kako jedna čaša poslije ponoći vrijedi kao tri poslije večernjih zvona. Ne sporeći mudrost izreci što ju je iznio takav uglednik, hodočasnik im zahvali na ljubeznosti, ali primijeti kako njegovi vjerski zavjeti uključuju i obavezu da nikada ne govori u kuhinji o stvarima koje su zabranjene u blagovaonici.

– Taj zavjet – reče Wamba peharniku – nimalo ne bi priličio slugi.

Peharnik slegnu ramenima u znak negodovanja.

– Htio sam ga smjestiti u odvojenu sobu – reče – ali kad je tako nedruštven s kršćanima, nek zauzme ležaj pored Židova Isaaca.

– Anwolde – obrati se lučonoši – odvedi hodočasnika u južnu ćeliju. Želim vam laku noć, gospodine hodočasniče – dodade – i nisam odveć zahvalan s vaše oskudne ljubaznosti.

– Laku noć, blagoslovila vas Blažena Djevica – reče hodočasnik trezveno; a njegov vodič krenu dalje.

U malom predsoblju, iz kojeg je vodilo nekoliko vrata a bijaše osvjetljeno malenom željeznom svjetiljkom, zaustavi ih sluškinja gospe Rowene i reče zapovjednim glasom da njezina gospodarica

želi razgovarati s hodočasnikom; zatim uze baklju iz ruke Anwoldu, reče mu da čeka dok se ona ne vrati i dade hodočasniku znak da je prati. Očividno je shvatio da ne bi bilo uputno kad bi taj poziv odbio kao onaj prijašnji, jer mu se povinova bez pogovora i prosvjeda, iako mu kretnje odavahu određenu iznenađenost.

Nakon kratka prolaza i uspinjanja uza sedam stuba od debelih hrastovih greda, stigoše u odaje gospe Rowene koje su svojom grubom veličanstvenošću bile u skladu s poštovanjem što joj ga je iskazao gospodar kuće. Zidovi su bili pokriveni zavjesama od raznobojne svile protkane zlatnim i srebrnim nitima, na kojima su s vrhunskim umijećem toga doba bili prikazani prizori iz lova i sokolarstva. Postelja je bila urešena zastorima purpurne boje. Stolice su također bile prekrivene krasnim prostirkama, a pred jednom, višom od ostalih, stajaše izvanredno izrezbarena klupica od bjelokosti.

Četiri srebrna svijećnjaka s debelim voštanim svijećama osvjetljavala su prostor. Ipak, današnja ljepotica ne bi trebala zavidjeti saskoj princezi. Zidovi njezinih odaja bijahu tako grubo izrađeni i tako puni pukotina te su se raskošne zavjese vijorile pri noćnim zapusima, a plamen na svijećnjacima, unatoč svojevrsnu zaslonu koji ga je trebao štititi od vjetra, povijao bi se zrakom poput razvijorena stijega nekog poglavara. Bilo je tu veličanstvenosti uz nespretne pokušaje da se odaju dotjera; udobnosti je, međutim, bilo malo, ali nije ni nedostajala, jer bijaše naime nepoznata.

Gospa Rowena, s tri sluškinje koje su stajale iza nje i raspletale joj kosu prije spavanja, sjedila je na spomenutu svojevrsnom prijestolju i činila se stvorenom da ište opće štovanje. Hodočasnik to potvrdi smjerno kleknuvši pred nju.

– Ustanite hodočasniče – reče ona ljubezno. – Branitelj odsutnih ljudi ima pravo na dobrodošlicu svih koji cijene istinu i štuju muškost.

Povucite se – reče zatim svojoj posluži – sve osim Elgithe; htjela bih razgovarati sa svetim hodočasnikom.

Djevojke ne napustiše odaje, već se povukoše u najdalji kut i sjedoše na nisku klupu uza zid, gdje ostadoše nijeme kao kipovi, iako su bile dovoljno udaljene te njihov šapat ne bi ometao gospodaričin razgovor.

– Hodočasniče – reče gospa nakon trenutka šutnje, dok se činilo kao da se dvoumi da započne – noćas ste spomenuli jedno ime, to jest – reče naprežući se – ime Ivanhoea, u dvorani gdje je po prirodi i rodbinskoj vezi ono moralo odjeknuti na opće zadovoljstvo; pa ipak, tijek sudbine tako je neobičan, da se od mnogih kojima je srce moralo zaigrati na zvuk toga imena jedino ja usuđujem pitati gdje ste i u kakvu stanju ostavili onoga o kome ste govorili. Čuli smo da je nakon odlaska engleske vojske ostao u Palestini, zbog narušena zdravlja, te da su ga proganjali Francuzi kojima su, kao što je poznato, templari odani.

– Malo znam o vitezi Ivanhoeu – uzbuđeno će hodočasnik. – Žao mi je da ga nisam bolje poznavao, kad se vi, gospo, raspitujete o njegovoj sudbini. Vjerujem da je umakao neprijateljskim progonima u Palestini, te da se sprema za povratak u Englesku gdje vi, gospo, dakako, bolje znate nego ja kakvi su mu izgledi za sreću.

Gospa Rowena duboko uzdahnu, te uze detaljnije ispitivati kada bi vitez Ivanhoe mogao stići u domovinu, i neće li biti izložen velikim opasnostima na putu. Hodočasnik priznade da ne zna odgovoriti na prvo pitanje; na drugo pak reče da može sa sigurnošću putovati preko Venecije i Genove, a odande kroz Francusku do Engleske.

– Ivanhoe tako dobro poznaje francuski jezik i njihove običaje –

reče – da se ne treba plaziti pogibelji na tom dijelu njegova putovanja.

– Dao bog da sretno stigne ovamo – reče gospa Rowena – i da bude kadar ponijeti oružje na skorašnjem turniru, na kojem se očekuje da vitezi ove zemlje dokažu svoju vještinu i hrabrost. Ako Athelstane od Coningsburga odnese nagradu, Ivanhoe će vjerojatno čuti loše vijesti kad stigne u Englesku. Kako je izgledao, stranče, kad ste ga posljednji put vidjeli? Je li mu bolest nagrdila snagu i ljepotu?

– Bio je tamnije puti i mršaviji nego kad je stigao s Cipra u pratnji Rikarda Lavljeg Srca – reče hodočasnik – i teške briga kao da su mu morale čelo. Ali nisam bio u njegovoj blizini, jer se ne poznajemo.

– Malo ga razloga, bojim se – reče gospa – očekuje u rodnoj zemlji koji bi rastjerali te oblake s lica. Hvala vam, dobri hodočasniče, za vijest o mojem drugu iz djetinjstva. Djevojke – reče zatim – priđite; ponudite ovoga svetog čovjeka čašom za dobar san, jer ga ne želim nadalje lišavati počinka.

Jedna djevojka donese srebrn pehar s bogatom mješavinom vina i začina, a Rowena ga jedva primače usnama. Ponudiše ga potom hodočasniku, a on se duboko pokloni i otpije nekoliko kapi.

– Prihvatite ovu milostinju, prijatelju – nastavi gospa pružajući mu zlatnik – kao naknadu za teške muke i posjete svetim mjestima.

Hodočasnik prihvati dar uz još jedan dubok poklon, te napusti odaju prateći Elgithu.

U predsoblju nađe svog pratioca Anwolda koji uze baklju iz ruku sluškinje i povede ga prije žureći se nego svečano ophodeći do izvanjskog priprostijeg dijela kuće, gdje je nekoliko manjih soba ili ćelija služilo kao spavaonice za nižu poslugu i za strance prostijeg

staleža.

– U kojoj ćeliji spava Židov? – upita hodočasnik.

– Nevjerno pseto sklopčalo se u ćeliji pokraj vaše svetosti – odgovori Anwold. – Sveti Dunstane, koliko će je valjati čistiti i strugari prije no što opet bude podobna da kršćanin u njoj spava!

– A gdje spava Gurth, svinjar? – reče hodočasnik.

– Gurth spava u ćeliji desno od vas – odgovori sluga – dok je Židov lijevo od vas; vi služite kao zaštita obrezanom djetetu od onoga što zgranjuje njegovo pleme. Dobili biste časnije mjesto da ste prihvatili Oswaldov poziv.

– Dobro je i ovako – reče hodočasnik – Čak ni židovsko društvo ne može biti zarazno kroz hrastovu pregradu.

Rekavši to, uđe u dodijeljenu mu ćeliju, uze baklju slugi iz ruku, zahvali mu i poželje laku noć. Potom zatvori vrata, utakne baklju u drveni svijećnjak i razgleda spavaonicu koja bijaše vrlo skromno namještena. Pokućstvo se sastojalo od gruba drvenog stolca i još grubljeg ležaja ili postelnog okvira koji bijaše nabijen čistom slamom i zastrt sa dvije-tri ovčje kože umjesto postelnog rublja.

Hodočasnik ugasi luč, baci se ne razodijevajući se na taj tvrdi ležaj i

usnu; spavao je, ili bar ležao sve dok se prve sunčane zrake nisu probile kroz rešetkasti prozorčić koji je istodobno služio za prolaz zraku i svjetlu u neudobnu ćeliju. Tada ustane, izmoli jutarnje molitve, poravna odjeću pa izađe iz svoje ćelije i uđe u onu Židova Issaca, podižući zasun što je tiše mogao.

Židov je ležao u nemirnu snu na postelji sličnoj onoj na kojoj je hodočasnik proveo noć. Odjeća koju Židov uvečer svukao bijaše brižno raspoređena na njegovu tijelu, kako mu je nitko ne bi mogao odnijeti dok spava. Nemirno mu čelo izražavalo duboku patnju. Ruke mu se grčevito micale, kao da se bori s noćnom morom; a nakon nekoliko usklika na hebrejskome, jasno se čulo na normansko-engleskome, odnosno miješanu jeziku zemlje: "Za ljubav Boga Abrahamova, poštedite nesretnog starca. Siromah sam, nemam ni prebijene pare!... Čak da mi svojim željezom slomite udove, ne bih vam mogao udovoljiti."

Hodočasnik nije čekao, kraj Židovljeva sna, već ga je prodrmao svojim putničkim štapom. Taj se dodir vjerojatno povezao s nečime što ga je strašilo u snu, jer starac skoči; sijeda mu se kosa nakostriješila, i dok je skrivao neke dijelove odjeće, hvatajući ih snažnom kretnjom jastreba, prodorno je motrio hodočasnika crnim očima koje su izražavale krajnje iznenađenja i utjelovljeni strah.

– Nemojte se mene bojati, Isaače – reče hodočasnik. – Dolazim vam kao prijatelj.

– Platilo vam Bog Izraelov – Židov će s velikim olakšanjem. – Nešto sam sanjao; ali, slava ocu Abrahamu, bio je to samo san! – Zatim se pribra i nastavi uobičajenim glasom: – A što bi vam moglo biti po volji da se ovako rano obraćate ubogu Židovu?

– Došao sam vam kazati – reče hodočasnik – da smjesta napustite ovu kuću i hitno otputujete, jer bi ovo putovanje moglo po vas biti kobno.

– Sveti oče! – reče Židov. – Kome bi moglo koristiti da izloži pogibelji
jadrnika kao što sam

ja?

– To najbolje možete sami pogoditi – reče hodočasnik. – Ali znajte da je sinoć templar, dok je prolazio dvoranom, razgovarao sa svojim muslimanskim robovima na saracenskom jeziku, koji ja dobro razumijem, i naredio im da jutros budno motre kamo će krenuti Židov, da ga uhvate kad bude dovoljno daleko od kuće i odvedu u dvorac Philipa de Malvoisina ili u dvorac Reginalda Front-de-Boeufa.

Teško je opisati krajnji užas koji je spopao Židova nakon te obavijesti. Činilo se kao da ga je odjednom napustila sva snaga; ruke mu pale niz bokove, glava mu klonula na grudi, koljena se savila pod njegovom težinom, svaka žila i mišić kao da su omlitavili i umrtvili se. Obrušio se pred hodočasnike noge, ne onako kako pada netko tko se hotimice klanja, kleči ili liježe ničice samilosti radi, nego poput čovjeka kojega sa svih strana pritišće nevidljiva sila i ruši ga na zemlju a da joj ne pruži otpora.

– Sveti Bože Abrahamov! – uzviknu najprije, sklapajući i pružajući naborane ruke, ali ne diže sijede glave s poda. – O sveti Mojsije! O blaženi Arone! Sni se ne sanjaju bez razloga, priviđenja ne dolaze uzalud! Već ćutim gdje mi njihovo željezo kida tetive! Osjećam kako mi sprave za mučenje prelaze preko tijela, kao što su pile, drljače i željezne sjekire prelazile preko ljudi u Rabi, i preko gradova Amonovih sinova!

– Ustanite Isaače, i poslušajte me – reče hodočasnik, motreći tu krajnju tjeskobu sa samilošću uvelike prožetu prezirom. – Imate razloga za bojazan, pomislite li kako su vladari i plemići postupali s vašom braćom ne bi li se domogli njihova blaga; ali ustanite, kažem vam, i naputit ću vas kako da se spasite. Smjesta napustite ovu kuću, dok njezini stanovnici tvrdo spavaju nakon sinoćnje pijanke. Povest ću vas tajnim stazama šume, koju poznajem dobro kao svaki lugar što je čuva, i neću vas napustiti dok ne budete pod sigurnim okriljem nekog

vlastelina ili plemića koji ide na turnir, a vjerojatno ćete umijeti zadobiti njegovu naklonost.

Kad su Isaacove uši razabrale nadu u mogući bijeg koju su nudile ove

riječi, stade se polako, palac po palac, dizati s poda, dok se nije lijepo oslonio na koljena; zabacivši natrag dugačku sijedu kosu i bradu, zagledao se prodornim crnim očima u hodočasnikove lice, dok mu je pogled istodobno izražavao nadu i strah, s primjesama sumnje. Ali završni dio rečenice iznova oživje njegov prvobitni užas, te ponovo pade licem na zemlju, uz povike:

– Ja da zadobijem nečiju naklonost? Jao! Postoji samo jedan način da se dospije pod okrilje nekog kršćanina, ali kako da ga nađe jedan ubogi Židov kojega su iznuđivanja već bacila u Lazarovu bijedu?

Zatim, kao da je sumnja nadjačala sve druge osjećaje, iznenada kliknu:

– Za ljubav Božju, mladiću, nemojte me izdati. Za ime Velikog Oca koji nas je sve stvorio, Židove i pogane, Izraelce i Jismaelce²⁷, nemojte me izdati! Nemam ja čime zadobiti ni naklonost nekog kršćanskog prosjaka, makar za nju tražio tek novčić.

Dok je izgovarao posljednje riječi, ustane i dohvati hodočasnikov ogrtač, usrdno ga zaklinjući pogledom. Hodočasnik se otrgnuo, kao da je taj dodir kužan.

– Čak i da raspolažeš svim blagom svoga plemena – reče hodočasnik – koju bih korist imao da ti naškodim? U ovoj sam se odjeći zavjetovao na siromaštvo, i ne bih je mijenjao ni za što doli za

konja i oklop. Stoga, vjeruj, nije mi stalo do tvoga društva, niti u njemu vidim ikakav probitak za sebe; ostani ovdje ako hoćeš, zaštitit će te Cedric Saski.

– Jao! – Židov će na to. – On mi neće dopustiti da putujem u njegovoj pratnji. Sas i Norman jednako će se stidjeti ubogog Izraelca; a da sam putujem preko posjeda Philipa de Malvoisina i Reginalda Front-de-Boeufa... čestiti mladiću, poći ću s vama! Požurimo se! Pritegnimo remenje! Bježimo! Evo tvog štapa, zašto oklijevaš?

– Ne oklijevam – reče hodočasnik, popuštajući nestrpljivosti svog suputnika – ali moram osigurati način kako ćemo izići odavde. Slijedi me.

On pođe do susjedne ćelije u kojoj je, kao što je čitatelju znano, ležao svinjar Gurth.

– Ustaj, Gurthe – reče hodočasnik – ustaj brzo. Otvori stražnju kapiju, da iziđemo ja i Židov.

Gurthevo se zvanje danas toliko prezire, ali u saskoj Engleskoj ono se cijenilo poput onoga Odisejeva svinjara Eumeja na Itaci; stoga je Gurtha povrijedio prislan i zapovjedni način kojim mu se obratio hodočasnik.

– Židov napušta Rotherwood – reče pridižući se na lakat i gledajući ga mrgodno, ne napuštajući ležaja – i uz to putuje u društvu s hodočasnikom...

– Prije bih zamislio – reče Wamba, koji u tom trenutku uđe u ćeliju – da se iskrada s komadom slanine.

– Kako god bilo – reče Gurth spuštajući ponovo glavu na drveni trupac koji mu je služio kao jastuk – Židovi i pogani moraju čekati dok se ne otvori glavna kapija; nije dopušteno da posjetioc krdom odlaze

u ovako neprikladno doba.

– Kako god bilo – hodočasnik će zapovjednim glasom – mislim da mi nećeš odbiti tu uslugu.

Rekavši to, nagnu se nad ležaj ispruženog svinjara i šapnu mu nešto na saskome. Gurth skoči kao oparen. Hodočasnik podiže prst u znak upozorenja i dodade:

– Gurthe, pazi, moraš biti oprezan. Rekoh, otvori stražnju kapiju; uskoro ćeš više znati.

Gurth ga posluša s užurbanim veseljem, dok Wamba i Židov pođoše za njim, čudeći se iznenadnoj promjeni u svinjarevu ponašanju.

– Moja mazga! Moja mazga! – reče Židov čim se nađoše izvan kapije.

– Dovedi mu mazgu – reče hodočasnik. – A drugu dovedi za mene, čuješ li, da ga mogu otpratiti dok ne napusti ovo područje. Vratit ću je nekome iz Cedricove pratnje u Ashbyu. A ti...

Ostalo šapnu Gurthu na uho.

– Rado, vrlo rado ću to učiniti – reče Gurth i smjesta krene ispuniti zapovijed.

– Rado bih znao – Wamba će kad im je njegov drug okrenuo leđa – što vi hodočasnici učite u Svetoj Zemlji.

– Da se molimo Bogu, ludo – odgovori hodočasnik – da okajavamo grijeha i sami sebe kinjimo postovima, bdjenjima i dugom molitvom.

– I nešto silnije od toga – lakrdijaš će – jer kako bi pokajanje ili molitva nagnali Gurtha na uslužnost? Kad bi ga post ili bdjenje naveli da vam posudi mazgu? U protivnome, isto bi bilo da se obraćate njegovu najdražem crnom nerastu i pripovijedate mu o svojim bdjenjima i pokajanjima; dobili biste jednako uljudan odgovor.

– Hajde – reče hodočasnik – ti si obična saska luda.

– Pravo zboriš – uzvratilakrdijaš – jer da sam se rodio kao Norman, a mislim da ti to jesi, sreća bi bila na mojoj strani i bio bih gotovo pametan čovjek. U tom trenutku pojavi se Gurth na drugoj strani jarka s mazgama. Putnici prijeđoše opkop preko pokretnog mosta koji bijaše širok tek dvije daske, što je odgovaralo uskim stražnjim vratima i malom prolazu kroz vanjsku ogradu, koji je vodio u šumu. Čim su stigli do mazgi, Židov hitro drhtavom rukom priveza iza sedla vrećicu od tvrda modrog platna, što ju je izvukao ispod ogrtača, a sadržavala je, kako promrmlja, "presvlaku, samo presvlaku". Potom uzjaha na životinju hitrije i ornije no što bi se moglo očekivati u njegovim godinama, da bi, ne gubeći ni trena, raširio skute svoga ogrtača i potpuno sakrio vrećicu koju je učvrstio na sapima.

Hodočasnik uzjaha sporije, i na polasku pruži ruku Gurthu koji je poljubi s najvećim štovanjem. Svinjar je pozorno gledao za putnicima, dok nisu zamakli šumskim puteljkom ispod granja, kad ga iz razmišljanja prenu Wambin glas:

– Znaš li, dragi prijatelju Gurthe – reče lakrdijaš – da si u ovo ljetno jutro neobično udvoran i nabožan? Da sam barem pop ili bosonogi hodočasnik, da malko uživam u tvojoj neuobičajenoj

brižnosti i ljubaznosti. Zacijelo bih iz toga izvukao više no što je rukoljub.

– Nisi ti ni toliko lud, Wamba – odgovori Gurth – iako sudiš po onome što vidiš; ali ni najmudriji među nama ne bi drugačije postupili. Vrijeme je da krenem za svojim poslom.

Rekavši to, vrati se prema kući, a lakrdijaš pođe za njim.

Dotle su putnici hitali naprijed brzinom koja je svjedočila o Židovljevu mahnitom strahovanju, jer je osobi njegove dobi rijetko draga žurba. Hodočasnik je, čini se, poznavao i najmanju stazu i prolaz u šumi, no birao je najzabačenije puteljke, što u Izraelcu iznova probudi sumnju da ga kani izdati i dovesti u neku neprijateljsku zasjedu.

Doista se moglo razumjeti njegovu sumnjičavost; jer u to doba nijedna vrsta živih bića na zemlji, u zraku ili u vodi, osim možda riba poletuša, nisu bila tako neprestano, općenito i neumorno proganjana kao Židovi. Zbog najmanjih i najnerazumnijih izlika, zbog najbesmislenijih i najneosnovanijih optužaba, životi i imovina prepuštani su im na milost i nemilost pučkoga gnjeva. Normani, Sasi, Danci i Britanci, u koliko god neprijateljskim odnosima bili, natjecali su se tko će više prezirati narod koji je po vjerskoj dužnosti valjalo mrziti, ponižavati, pljačkati i progoniti. Kraljevi normanskog roda, kao i nezavisni plemići koji su u svakom nasilnom činu slijedili njihov primjer, redovno su, proračunano i koristoljubivo progonili taj smjerni narod. Poznata je priča o kralju Ivanu koji je uhitio nekoga bogatog Židova u

jednom od kraljevskih dvoraca i naredio mu da si svaki dan iščupa po jedan zub, sve dok ubogi Izraelac, ostavši bez pola zuba, nije pristao isplatiti golemu svotu novca, a to je i bio tiraninov cilj. Ono malo gotovine što ju je zemlja posjedovala, mahom je bila u rukama toga

progonjenog naroda. Plemstvo nije oklijevalo da slijedi primjer svoga vladara, kinjeći na svaki način, pa čak podvrgavajući tjelesnom mučenju. Pa ipak, pasivna hrabrost, nadahnuta ljubavlju spram dobitka, navodila je Židove da se nose s različitim nevoljama koje su ih stizale, s obzirom na goleme zarade što su ih mogli ostvariti u prirodno tako bogatoj zemlji kakva je Engleska. Unatoč svakovrsnih obeshrabrenja, pa čak i posebnoga poreznog suda, o kojem je već bilo riječi, a osnovan je samo radi pljačkanja i zatiranja Židova, oni su povećavali, umnožavali i gomilali silne svote koje su prelazile iz ruke u ruku s pomoću mjenica – trgovina navodno duguje njima to otkriće – koje su im omogućavale da prenose bogatstva iz zemlje u zemlju, pa se blago moglo, čim bi nasilje zaprijetilo u jednoj državi, čuvati na sigurnome u drugoj.

Tako su upornost i škrtost Židova, suprotstavljene fanatizmu i tiraniji onih pod čijom su vlašću živjeli, rasle razmjerno progonima kojima su bili izloženi; a golemo bogatstvo koje su obično zgrtali trgujući, često ih je doduše izvrgavalo pogibelji, no u drugim prilikama služilo je jačanju njihova utjecaja i osiguranju određenog stupnja zaštite. U takvim su uvjetima živjeli, odatle im oprezan, sumnjičav i plašljiv značaj dok istodobno bijahu uporni i umješni kad je valjalo izbjeći opasnosti koje bi na njih vrebale.

Kad su putnici velikom brzinom dobrano odmakli mnogim zaobilaznim stazama, hodočasnik napokon prekide šutnju.

– Onaj veliki sasušeni hrast – reče – označuje krajnju granicu Front-de- Boeufove vlasti; a Malvoisinovo smo područje davno napustili. Sad se više ne treba bojati potjere.

– Neka im s bojnih kola padnu kotači – reče Židov – kao što se dogodilo faraonovoj vojsci, da bi sporo napredovali. Ali nemoj me napustiti, dobri hodočasniče. Sjeti se samo onog bijesnog i divljeg templara i njegovih

saracenskih robova; takvi se ne obaziru na područje, posjed ili na vlast.

– Putovi nam se ovdje moraju razići – reče hodočasnik – jer ljudima tvoga i moga položaja ne dolikuje da zajedno putuju dulje no što je nužno. Osim toga, kakvu ti pomoć može pružiti miroljubivi hodočasnik naspram dva naoružana paganina?

– O dobri mladiću – odgovori Židov – možeš ti mene obraniti, i znam da bi me obranio. Koliko god bio siromašan, odužit ću ti se; ne novcem, jer novca nemam, tako mi oca Abrahama, nego...

– Rekao sam već – prekine ga hodočasnik – da ne tražim od tebe novca ni nagrade. Mogu te vodili, a mogao bih te možda i obraniti; jer teško da se može smatrati nedostojnim ako kršćanin štiti Židova od Saracena. Stoga ću te, Židove, predati nekoj odgovarajućoj pratnji. Nismo više daleko od grada Sheffielda, gdje ćeš lako naći mnoge svoje suplemenike da se kod njih sklo- niš.

– Neka te prati Jakovljevi blagoslov, dobri mladiću! – reče Židov. – U Sheffieldu se mogu skloniti kod svog rođaka Zaretha gdje ću se već nekako snaći da u sigurnosti nastavim put.

– Neka bude tako – reče hodočasnik. – Rastat ćemo se u Sheffieldu, a za pola sata jahanja bit ćemo na domak tome gradu.

Pola sata prođe u posvemašnjoj tišini; hodočasniku je možda bilo ispod časti da se obraća Židovu, izuzev u nuždi, a Židov nije htio siliti na razgovor čovjeka koji se putovanjem na Sveti grob na neki način posvetio.

Zaustaviše se na vrhu blage uzvisine, gdje hodočasnik pokaza rukom grad Sheffield, koji se sterao u dolini pred njima i ponovi svoje riječi:

– Ovdje se, dakle,
rastajemo.

– Ne rastajemo se dok ne primite zahvalu ubogog Židova – reče Isaac – jer se usuđujem da vas pozovem sa mnom do mog rođaka Zaretha koji bi mi možda mogao pomoći da vam se nekako odužim za velike usluge.

– Rekao sam već – uzvratila hodočasnik – da ne želim nikakve naknade. Ali, ako na dugačkom popisu svojih dužnika radi mene poštediš okova i tamnice nekoga bijednog kršćanina, smatrat ću svoju jutrošnju uslugu do kraja namirenom.

– Stani, stani – Židov će hvatajući ga za skut ogrtača – htio bih učiniti i više od toga, nešto za tebe. Bog mi je svjedok da je Židov siromašan, da, Isaac je doduše prosjak u svome rodu, ali oprosti mi ako pogodim što ti u ovom trenu najviše nedostaje.

– Kad bi uistinu pogodio – reče hodočasnik – ne bi mi to mogao pribaviti, makar bio bogat koliko kažeš da si siromašan.

– Koliko kažem da sam siromašan! – ponovi Židov. – O, vjeruj mi, govorim golu istinu; opljačkan sam, zadužen i uništen čovjek. Okrutne su mi ruke otele imovinu, novac, brodove, sve što sam posjedovao. Ipak, mogu ti reći što ti nedostaje, a možda ti to mogu i pribaviti. Ti sada želiš konja i oklop. Hodočasnik se trže i naglo okrene prema Židovu.

– Koji ti je vrag pomogao da pogodiš? – reče užurbano.

– Nije važno – reče Židov, smiješeći se – samo ako je istina; a kako sam kadar pogoditi tvoju želju, tako je mogu i ispuniti.

– Ali, uzmi u obzir – reče hodočasnik – moj značaj, odjeću, zavjet.

– Poznajem ja vas kršćane – odgovori Židov – i znam da je i najplemenitiji među vama kadar uzeti štap i obuti sandale praznovjerne pokore radi, pa pješice krenuti u pohod grobovima pokojnika.

– Ne huli Boga, Židove! – hodočasnik će strogo.

– Oprostite mi – reče Židov – prenaglio sam. – Ali sinoć i jutros omakle su vam se neke riječi, bljesnuvši poput iskri iz kremenca, odajući o kakvu je kovu riječ, a na grudima ispod hodočasničke halje krije se viteški lanac i zlatne ostruge. Zasjali su jutros kad ste se naginjali nad moj ležaj.

Hodočasnik nije mogao prikriti smiješka.

– A kad bi se tvoja odjeća istražila s jednakom pomnjom, Isaače – reče – što bi se pod njom otkrilo?

– Dosta o tome – pripomenu Židov, mijenjajući boju u licu, te žurno vadeći pisaći pribor, uze pisati na komadu papira koji je podložio žutom kapom, ne silazeći s mazge, kao da je tako htio prekinuti razgovor. Kad je završio, predade hodočasniku svitak ispisan hebrejskim slovima i reče:

– U gradu Leichesteru svima je znan bogati Židov Kirjath Jairam

iz Lombardije; predaj mu ovaj svitak. Prodavao je šest milanskih oklopa, od kojih bi i najlošiji dolikovao okrunjenoj glavi; zatim deset stasitih konja, a najslabiji bi priličio kralju u bici za prijestolje. Dopustit će ti da biraš oklop i konja, kao i ostalu opremu za turnir; kad turnir prođe, sve ćeš mu uredno vratiti, ne ushtjedneš li platiti trgovcu punu vrijednost.

– Ali, Isaače – hodočasnik će smiješeci se – zar ne znaš da u tim igrama oružje i konj viteza koji padne iz sedla pripadaju njegovu pobjedniku? Zadesi li me nesreća, izgubit ću nešto što ne mogu namiriti niti platiti.

Židov se pričinio donekle iznenađen tom mogućnošću. Ali za tren prikupi hrabrost i odgovori:

– Ne, ne, ne! O tome ne želim ni misliti. Tebe će pratiti blagoslov našega Oca. Koplje će ti biti moćno poput Mojsijeva štapa.

Rekavši to, Židov okrenu mazgu na drugu stranu, ali ga hodočasnik uhvati za ogrtač i reče:

– Isaače, ne znaš kakvoj se opasnosti izlažeš. Konj može poginuti, oklop se oštetiti; jer neću štedjeti ni konja ni jahača. Osim toga, ljudi tvoga kova ništa ne daju badava; nešto valja platiti za posudbu konja i opreme.

Židov se pogrbi u sedlu poput čovjeka kojeg su spopali grčevi, ali bolji osjećaji prevladaše one njemu svojstvenije.

– Nije me briga – reče – nije me briga. Pusti me da idem. Ako bude štete, neće te ništa stajati; bude li novčanih troškova, oprostiću ti ih Kirjath Jairam za ljubav svog rođaka Isaaca. Zbogom! Ali, počuj me dobri mladiću – reče, okrećući se – ne izlađi se previše u toj ispraznoj ludoriji; ne govorim to zbog štete što bi je mogao nanijeti konju i oklopu, nego radi tvog života i zdravlja.

- Hvala ti na upozorenju – reče hodočasnik i iznova se nasmiješi.
- Iskoristit ću tvoju ljubaznost, zaista, ali za sve ću ti se odužiti.

Rastadoše se i uputiše različitim putovima u grad Sheffield.

7. Poglavlje

*S dugom pratnjom štitonoša vitezovi
kroče,*

*U neobičnu se ruhu i opremi
koče;*

*Jedan drži koplje, drugi šljem
vezuje,*

*Treći pak sjajni štit
dodaje.*

*Nemirnim kopitom topće konj
pomamni,*

*Pjeni se i rže grizuć ular
zlatni.*

*Kovači i oružari na konjima
dojahali,
Čekići im u ruci, s turpijama
zamahali,*

*Razlabavljeno koplje popravili, štitove
povezali.*

*Slobodnjaci zagrabili ulice u skladnim,
skupinama;*

*Odasvud dohrlili seljaci sa svojim
toljagama.*

Palamon i
Arcit

Engleski narod u to doba življaše nadasve bijedno. Kralj Rikard bijaše u sužanjstvu izvan zemlje, u vlasti podmukloga i okrutnog vojvode od Austrije. Čak se nije točno znalo ni mjesto njegova zatočeništva, a sudbina mu bila posve nepoznata većini podanika koji su, u međuvremenu, postali plijenom svakovrsna tlačenja nižega plemstva.

U savezu s Filipom Francuskim, zakletim neprijateljem Rikarda Lavljeg Srca, princ Ivan nastojao je na sve načine utjecati na vojvodu od Austrije da produži sužanjstvo svoga brata Rikarda, kojemu je dugovao mnoga dobročinstva. U međuvremenu je jačao svoju stranku u kraljevstvu, jer se u slučaju kraljeve smrti, naumio boriti za nasljedstvo protiv zakonitoga nasljednika Arthura, vojvode od Bretanje, sina Geoffreya Plantageneta, starijeg Ivanova brata. Kao što se zna, poslije je uspio prisvojiti prijestolje. Bijaše on slaba,

razuzdana i himbena značaja, pa je lako pridobivao za se i za svoju stranku ne samo one koji su s razlogom strahovali od Rikarda, sa svojih zlodjela u njegovoj odsutnosti, već i brojne raspuštene pustolove koji su se vraćali s križarskih pohoda u domovinu, ogrezli u porocima Istoka, lišeni posjeda i okorjeli u duši, gajeći nadu da ih u predstojećim građanskim nemirima očekuje bogat plijen.

Tim uzrocima opće nevolje i nedaća valja dodati, mnoštvo odmetnika koji su se, očajni zbog nasilja feudalnog plemstva i strogom primjenom šumskih zakona, okupljali u velike družine, vladali šumama i pustošima, prkoseći pravdi i državnim sudovima. I sami plemići, koji su se utvrđivali u vlastitim dvorcima i ponašali se kao mali vladari na svojim posjedima, bijahu vode družina što su primjenjivala bezakonja i nasilja gotovo jednako kao zakleti pljačkaši. Da bi izdržavali te najamnike i plaćali pretjeranu raskoš i sjaj kojima su se odavali sa svoje oholosti, plemići su pozajmljivali od Židova goleme svote novca uz visoke lihvarske kamate, koje su im nagrizale imanja poput neizlječive boljke, a gotovo jedini način da se oslobode duga bijaše, kad bi im to okolnosti dopuštale, neki čin nečovječnog nasilja spram svojih vjervnika.

Pod različitim teretima koje mu je nametnulo takvo stanje, engleski je narod teško patio zbog sadašnjosti, a još je više bilo ozbiljnih razloga da strahuje za svoju budućnost. Da nevolja bude veća, pogibeljna zarazna oboljenja stadoše harati zemljom, šireći se još više zbog nečistoće, jednolične hrane i loših uvijeta stanovanja nižih staleža, koseći mnoge živote, dok bi preživjeli nerijetko zavidjeti pokojnicima na sudbini koja ih je barem izbavila daljnje zla.

Ipak, unatoč svi tim nedaćama, bogati i siromašni, pučani i plemići, u vrijeme turnira, koji bijahu veliki događaj toga doba, osjećali su jednako uzbuđenje kakvo bi ćutio izgladnjeli građanin Madrida, bez ijednog reala da kupi hranu za obitelj, dok promatra borbu s bikovima.

Ni dužnost ni bolest nisu mogli spriječiti mlado i staro da prisustvuje toj svečanosti. Mimohod oružja, kako se to tad nazivalo, imao se održati u Ashbyu, u grofoviji Leicester, a najglasovitiji junaci trebali su se ogledati u prisutnosti samog princa Ivana, koji je trebao uveličati borbu. Sve je to privuklo opću pažnju i golemo je mnoštvo ljudi svih staleža hitalo u zakazano jutro prema borilištu.

Prizor bijaše iznimno živopisan. Na rubu šume, na milju od grada Ashbya, sterala se prostrana livada pokrivena najmekšom i najljepšom zelenom travom, okružena s jedne strane šumom, dok su je s druge rubili osamljeni hrastovi ponegdje veoma visoki. Kao da je oblikovano za ratničko nadmetanje, zemljište se sa svih strana postupno spuštalo do zaravni, gdje borilište bijaše opasano jakom ogradom, tvoreći prostor dugačak četvrt milje i upola toliko širok. Ograđeni prostor imao je oblik izdužene četvorine, no kutovi bijahu zaobljeni radi udobnosti gledaoca. Otvori za ulazak boraca nalazili su se na sjevernom i južnom kraju borilišta, a bijahu u obliku čvrstih drvenih kapija tek toliko širokih da propuste po dva jahača naporedo. Na svakom od ulaza stajahu po dva najavljiivača, uz njih po šest trubača i jednako toliko pomoćnika, te snažan odred oružnika, radi održavanja reda i provjere vrsnoće vitezova koji su se prijavili za tu ratničku igru.

Na zaravni iza južnog ulaza, oblikovanoj prirodnim uzvišenjem tla, bijaše podignuto pet veličanstvenih šatora, ukrašenih crvenim i crnim zastavama, bojama petorice vitezova izazivača. Šatorska užad bijaše iste boje. Ispred svakog šatora visio je štit viteza koji u njemu boravi, a kraj njega stajaše štitonoša, neobično prerušen u divljaka ili šumskog čovjeka, ili pak u neko drugo fantastično ruho u skladu s ukusom svoga gospodara i ulogom koju je želio igrati za vrijeme igre. Počasni, središnji šator bio je dodijeljan Brianu de Bois-Guilbertu, koji je, zbog toga što se proslavio u brojnim viteškim igrama a poznajući sve vitezove koji će se ogledati u boju, rado primljen među izazivače,

te ga čak izabraše za glavara i vođu, premda im se tek nedavno pridružio. S jedne strane njegova šatora bili su razapeti šatori Reginalda Front-de-Boeufa i Philipa de Malvoisina, a s druge šator Hugha de Grantmesnila, plemenitog baruna iz okolice njegova kraja, kojemu jedan predak bijaše namjesnikom Engleske u doba Vilima I Osvajača i njegova sina Vilima Riđega. Ralph de Vipont, vitez reda Svetog Ivana od Jeruzalema, koji je posjedovao staro imanje u mjestu zvanom Heather pokraj Ashby-de-la-Zouchea, zauzimao je peti šator. Od uzvišenja na kojem bijahu razapeti šatori vodio je blago nagnut prolaz, širok deset koraka, do ulaza u borilište. Prolaz je bio zaštićen jakom ogradom s obje strane, kao i čistina ispred šatora, a sve su čuvali naoružani stražari.

Sjeverni prilaz borilištu završavao je sličnim ulazom, širokim trideset stopa, iza kojeg se pružao velik ograđeni prostor za vitezove koji se htjednu ogledati s izazivačima, dok su u pozadini bili smješteni šatori s okrepom svake vrste, s oružarima, potkivačima i drugim pomagačima, koji su svi bili spremni pružiti svoje usluge gdje god to ustreba.

Vanjsku stranu borilišta dijelom su zauzimale privremene galerije pokrivena tapiserijama i sagovima, te obložene jastucima radi udobnosti gospođa i plemića za koje se vjerovalo da će prisustvovati turniru. Uzak prostor između galerija i borilišta bio je namijenjen slobodnjacima i gledaocima nešto višeg staleža od običnog puka, te bi se mogao usporediti s parterom u kazalištu. Šaroliko mnoštvo smjestilo se po širokim padinama li- vade, a prirodno je uzvišenje tla omogućavalo promatračima da ponad galerije imaju nesmetan pogled na borilište. Osim udobnosti što su ih pružala ta stajališta, na stotine ljudi popelo se na drveće koje je okruživalo livadu; čak je i nešto dalji zvonik seoske crkve bio načičkan gledaocima.

Da bismo do kraja opisali prizor, valja napomenuti da je jedna galerija u samom središtu istočne strane borilišta, dakle upravo

nasuprot poprištu buduće borbe, bila uzdignutija od ostalih, bogatije ukrašena i počašćena svojevrtnim prijestoljem i nebnicom, s izvezenim kraljevskim grbovima. Oružnici, paževi i sluge u bogatim odorama stajahu oko toga počasnog mjesta koje bijaše namijenjeno princu Ivanu i njegovoj pratnji. Nasuprot toj kraljevskoj galeriji bijaše još jedna, jednako visoka, na zapadnoj strani borilišta; bijaše ona vedrije ukrašena negoli prinčeva, iako manje raskošno. PoYorka paževa i djevojaka, najljupkijih što ih se moglo naći, veselo odjevenih u krasno zeleno i ružičasto ruho, okružila je prijestolje ukrašeno istim bojama. Među zastavama i stijegovima na kojima su se vidjela ranjena srca, plamteća srca, raskrvavljena srca, lukovi i tobolci sa strijelama, te svi dobro znani znakovi Kupidova²⁸ trijumfa, blistav natpis objašnjavaše gledateljima da će to počasno sijelo zauzeti La Royne de la Beauté et des Amours²⁹. Ali tko će ovaj put predstavljati kraljicu ljepote i ljubavi, nitko nije mogao pogoditi.

U međuvremenu su se gledaoci svih staleža natiskivali da zauzmu odgovarajuća mjesta, što je bilo popraćeno mnogim sporovima oko toga tko ima na njih pravo. Neke su prepirke na brzinu prekidali oružnici, spremno se služeći drškama bojnih sjekira i balčacima mačeva, što je bio način da se uvjere najtvrdoglaviji pojedinci. Druge pak prepirke, gdje su se u oporbi našli suprotni zahtjevi pripadnika viših staleža, rješavali su najavljiivači i dva nadzornika svečanosti: William de Wyvil i Stephen de Martival, koji su, naoružani do zuba, jahali gore-dolje po borilištu opominjući na uljudnost i održavajući red među gledaocima.

Postupno su se galerije ispunile vitezovima i plemićima u njihovim svakodnevnim odijelima; dugačkim i bogato obojenim plaštevima odudarahu od veselijega i raskošnijeg ruha gospođa, koje su, čak brojnije od muškaraca, pristizale da prisustvuju zabavi za koju bi se moglo pomisliti kako je odveć krvava i opasna da bi njihovu

spolu pružila neki užitek. Donji i unutrašnji prostor ubrzo su ispunili imućniji slobodnjaci i građani, te niži plemići koji se sa skromnosti, siromaštva ili sumnjiva naslova nisu usuđivali zauzeti više mjesto. Među njima je, dakako, izbijalo najviše prepirki oko prvenstva.

– Pseto nevjernika! – neki će starac, kojemu je izlizani plašt svjedočio o siromaštvu, dok su mu mač, bodež i zlatan lanac odavali težnju k višem položaju. – Vučje štene! Kako se usuđuješ gurati jednog kršćanina, i uz to normanskog plemića, Montdidierova potomka?

Ta teška optužba bijaše upućena našem znancu Isaacu koji se, raskošno pa čak i veličanstveno ogrnut plaštem, ukrašenim čipkom i podstavljenim krznom, trudio da u prvom redu ispod galerije napravi mjesta za svoju kćer, lijepu Rebeku, koja mu se pridružila u Ashbyu, a sada se vješala o očevu ruku, prilično uplašena negodovanjem naroda što ga je, čini se, općenito izazvala drskost njezina roditelja. Ali, iako smo ga vidjeli krajnje plašljiva u drugim prilikama, Isaac je sada dobro znao da se nema čega bojati. Na općim skupovima ili u prisutnosti sebi jednakih, nijedan se gramzljivi ili zluradi plemić ne bi osmijelio da ga zlostavlja. Na takvim zborovima Židovi su bili pod zaštitom općeg zakona; ako im kojim slučajem to ne bi bila dostatna sigurnost, vazda bi se među okupljenim ljudima našlo baruna koji bi iz osobnih pobuda bili spremni da ih zaštite. U ovoj prigodi Isaac je bio samouvjereniji nego inače, znajući da princ Ivan upravo pregovara sa Židovima iz Yorka o velikom novčanom zajmu, nudeći kao zalog drago kamenje i zemlju. I Isaacov udio u tom poslu nije bio malen, pa je dobro znao kako će mu žarka prinčeva želja da se posao zaključi zajamčiti zaštitu u nezgodi koja bi ga snašla.

Ohrabren tim mislima, Židov produži prema svom cilju i gurnu normanskog kršćanina ne štujući ni njegovo porijeklo, no položaj, ni vjeru. Ali starčeve pritužbe izazvaše zgražanje prisutnih. Jedan među

njima, stasit i snažan slobodnjak, odjeven u maslinasto-zeleno ruho, s dvanaest strijela zadjenutih za pasom, s remenom za mač i srebrnim medaljonom, s lukom od šest stopa u ruci, naglo se okrenu; i dok mu je lice, smeđe poput lješnjaka, zbog trajnog izlaganja vremenu, sada postajalo još mrkije zbog srdžbe, pripomenu Židovu kako se od svega bogatstva što je zgrnuo sišući krv svojim ubogim žrtvama naduo poput pauka, koji se može previdjeti dok stoji u kutu, ali će biti zgažen ako se osmjeli pokazati svjetlu. Zbog te prijetnje, izrečene na normansko-engleskom jeziku, strogim glasom i odlučnim izražajem, Židov uzmaknu i vjerojatno bi se bio posve uklonio tako neposrednoj opasnosti, da pažnju sviju prisutnih nije privukao iznenadni ulazak princa Ivana koji se u taj čas pojavio na borilištu, okružen brojnom i veselom pratnjom, koju su dijelom činili svjetovnjaci, a dijelom svećenici, jednako slobodno odjeveni i veseli u ponašanju poput ostalih pratilaca. Među svećenstvom bijaše i glavar od Jorvaulxa, u najraskošnijoj opremi što je crkveni dostojanstvenik smije ponijeti. Na njegovu se ruhu nije štedjelo ni krzno ni zlato; a vršak čizama, nadmašujući smiješnu modu tog doba, bijaše toliko uzvijen te se zapravo pričvršćivao za sam njegov pojas, a ne za koljeno što mu je takorekuć onemogućavalo da gurne nogu u stremen. Ipak, bijaše to neznatnom smetnjom kitnjastu glavaru koji je zacijelo uživao u mogućnosti da svoje vrsno jahaće umijeće pokaže pred tolikim gledaocima, napose pred ljepšim spolom, te se spremno odrekao tih oslonaca za plašljive jahaće. Ostalu pratnju princa Ivana činili su najmiliji zapovjednici njegovih plaćeničkih četa, nekoliko baruna, pljačkaša, i razuzdanih dvorjana, te više vitezova templara i ivanovaca.

Valja napomenuti da su vitezovi tih dvaju redova bili neprijateljski raspoloženi spram kralja Rikarda, jer su za vojevanja u Palestini stali na stranu Filipa Francuskoga u čitavom nizu oporbi između toga vladara i engleskog kralja Lavljeg Srca. Poznato je da su zbog posljedica tog neslaganja, uzastopne Rikardove pobjede ostale uzaludne, da je njegov romantični pokušaj opsade Jeruzalema

propao, a slava što ju je stekao rasplinula se u neizvjesno primirje sa sultanom Saladinom. Povodeći se za istom politikom koju su u svom ponašanju slijedila njegova braća u Svetoj Zemlji, templari i hospitalci u Engleskoj i Normandiji pristupili su stranci princa Ivana, jer je doista bilo malo razloga da požele povratak Rikarda u Englesku, ili uspon Arthura, njegova zakonitog nasljednika. Iz drugih razloga princ Ivan mrzio je i prezirao ono malo uglednijih saskih obitelji koliko ih je još postojalo u Engleskoj, te ne bi propustio priliku da ih kinji i vrijeđa, svjestan da ne vole niti njega niti njegove namjere, kao što uglavnom nije bio omiljen među engleskim narodom koji se plašio daljnjih promjena u pravima i slobodama što bi ih mogao uvesti vladar svojevoljan i nasilan poput Ivana.

Okružen svojom otmjenom pratnjom, i sam na vrsnu konju, raskošno odjeven u grimiz i zlato, sa sokolom u ruci, glave pokrivene skupocjenom šubarom, optočenom dragim kamenjem, ispod koje su mu virile nestašne kovrče pokrivajući mu ramena, princ Ivan je na čelu vesele družine borilištem poigravao svoga vatrenog zalenka, smijući se glasno, s pratiocima i kraljevskom smionošću procjenjujući ljepotice koje su resile povišeno gledalište.

Tko bi na prinčevu licu uočio razuzdanu smjelost, pomiješanu s krajnjom uznositošću i ravnodušnošću spram tuđih osjećaja, ne bi, unatoč svemu, mogao njegovu izražaju zaniijekati pristalost svojstvenu pravilnim crtama što ih je priroda skladno oblikovala a umijeće prilagodilo pravilima uljudnosti, no istodobno čuvajući iskren i čestit izražaj lica, te se činio nesposobnim da prikrije prirodna raspoloženja duše. Takav se izražaj često pogrešno tumači kao muževna iskrenost, a zapravo potječe od bezobzirne ravnodušnosti razuzdana čovjeka svjesna nadmoći po rođenju, bogatstvu ili neke druge slučajne prednosti, što nije ni u kakvoj vezi s osobnim zaslugama. Onima koji nisu skloni tako duboku razmišljanju, a takvih je bilo stotinu prema jedan, dostajalo je da ugledaju sjajnu

pelerinu princa Ivana, skupocjeni plašt podstavljen najrjeđom samurovinom, čizme od marokena i zlatne ostruge, te otmjenost s kojom je vodio konja, da ga pozdrave zaglušnim pljeskom.

Dok je veselo poigravao oko borilišta, prinčevu pozornost privuče gužva oko Isaaca, što se zametnula zbog njegova bezobzirnog probijanja prema prvim mjestima u gledalištu. Oštro oko princa Ivana namah je prepoznalo Židova, ali ga se mnogo ugodnije dojmila lijepa Jeruzalemka koja se, uplašivši se meteža, čvrsto pripila uz ruku staroga oca.

Rebekino se obličje doista moglo mjeriti s najuznositijim ljepoticama u Engleskoj, čak i ako je o njemu sudio tako vrstan znalac poput princa Ivana. Izuzetno skladni stas još je više isticala istočnjačka odjeća koju je nosila prema običajima žena u njezinu narodu. Turban od žute svile dobro se slagao s njezinom tamnom puti. Sjaj očiju, uznosit luk obrva, lijepo oblikovan orlovski nos, zubi bijeli poput biserja, te upleteni crni uvojci što su svaki napose padali po ljupkom vratu i grudima da pokriju ono što je ostavljala pogledu košulja od najskuplje perzijske svile, sa cvijećem prirodnih boja što se rasulo po purpurnoj pozadini – sve je to tvorilo spoj ljupkosti koja nije zaostajala ni za najljepšim djevojkama što su je okruživale. Košulju su od pasa do grla pritezale zlatne kopče s bisernim umecima, ali su tri gornje kopče ostale otvorene zbog vrućine, što je donekle proširivalo vidik o kojem smo govorili. Na taj je način bila još uočljivija dijamantna ogrlica s dragocjenim privjescima. Nojevo perje, pričvršćeno za turban sponom optočenom briljantima, još je više isticalo lijepu Židovku koju su ismijavale i rugale joj se uznosite gospe što su sjedile iznad nje, no potajno su joj za vidjele upravo one koje su hinile da je preziru.

– Tako mi ćele Abrahamove – reče princ Ivan – mora da je ona Židovka
pravi uzor savršenstva kojega je draž pomutila um najmudrijem među

kraljevima! Što kažeš glavaru Aymeru? Tako mi hrama toga mudroga kralja, što ga je naš mudriji brat Rikard bezuspješno nastojao osloboditi, ona je glavom nevjesta iz Pjesme nad pjesmama!

– Ruža šaronska i ljiljan u dolu – uzvratil glavar nekako kroz nos.
– Ali vaša milost ne smije zaboraviti da je ona ipak Židovka.

– Da – produži princ Ivan ne obraćajući pažnju na njega – a tu je i moj Mamon³⁰ nepravde, markiz od maraka, barun od zlatnika, spori se zbog mjesta sa psima bez prebijene pare što u svojim olinjalim ogrtačima nemaju ni kovanice da otjeraju đavla kako im ne bi plesao u džepu. Tako mi tijela svetoga Marka, moj princ od dobave i njegova ljupka Židovka dobit će mjesto na galeriji! Tko je ona, Isaače? Je li ti žena ili kći, ta istočnjačka hurija koju stežeš pod rukom kao što bi stezao svoj kovčežić s blagom?

– Moja kći Rebeka, na službu vašoj milosti – odgovori Isaac uz dubok poklon, nimalo zbunjen prinčevim pozdravom u kojem je pored ljubaznosti bilo barem jednako toliko poruge.

– Mudar si ti čovjek – reče Ivan i prasnu u smijeh kojega spremno prihvatiše svi njegovi veseli pratoci. – Ali, bila ti kći ili žena, mora dobiti prvenstvo u skladu s njezinom ljepotom i tvojim zaslugama. Tko sjedi tamo gore? – nastavi i baci pogled na galeriju. – Saske prostačine, izvalile se koliko su duge i široke! Pomaknite ih! Neka se stisnu i naprave mjesta za mog zelenaškog odličnika i njegovu lijepu kćer. Naučit ću te seljačine da moraju dijeliti visoka mjesta u sinagogi s onima koji toj sinagogi doista pripadaju.

Taj uvredljivi i nepristojni govor bio je upućen obitelji Cedrica Saskog, koja je sjedjela na galeriji zajedno s obitelji njegova saveznika i rođaka Athelstanea od Coningsburgha, potomka

posljednjih saskih vladara Engleske, zbog čega su ga krajnje štovali svi saski žitelji sjeverne Engleske.

Ali su s krvlju te kraljevske loze u Athelstanea naslijedili i mnoge njihove slabosti. Lice mu bijaše lijepo, tijelo krupno i snažno, u najboljoj `ivotnoj dobi; no izraz mu bio beživotan, pogled tup, mrzovoljan, lijen i trom u svim kretnjama, a tako spor u odlukama te mu je nadjeven nadimak jednog pretka, naime, svi su ga nazivali Athelstaneom Nespremnom. Njegovi prijatelji – a mnogi mu bijahu silno privrženi poput Cedrica – tvdili su da ta njegova bezvoljnost ne potječe od pomanjkanja hrabrosti nego od pukog nedostatka odlučnosti; drugi su pak tvrdili da mu je nasljedni porok pijančevanja smanjio sposobnosti koje nigda nisu bile osobite, te da su pasivna hrabrost i mlitava dobroćudnost tek preostali dio značaja koji je možda mogao biti vrijedan hvale, ali su se svi njegovi vrijedni dijelovi već odavno izgubili u dugotrajnome teškom pijančevanju.

Toj je ličnosti, kako je opisao, princ uputio svoju bahatu zapovijed da načini mjesta za Isaaca i Rebeku.

Athelstane je bio zaprepašten naredbom koja je u skladu s navadama i osjećajem vremena bila duboko uvredljiva i nije želio poslušati, ali nije znao ni kako bi se usprotivio, pa se tek *vis inertiae*³¹ suprotstavio Ivanovoj volji, već je ne mičući se i ne pokazujući namjere da posluša, raširio krupne sive oči buljeći u princa sa zapanjenošću u kojoj je bilo nečega krajnje smiješnoga. Ali nestrpljivi Ivan nije to vidio u takvu svjetlu.

– Saska svinja ili spava ili ne haje za mene – reče. – Sunit ga kopljem, De Bracy – obrati se vitezu koji je jahao kraj njega i zapovjedao družinom slobodnih plaćenika; ti *condottieri*³² ne bijahu pripadnici nekoga određenog naroda, već bi privremeno pristajali uz svakog vladara koji bi ih unajmio za plaću. Začuo se žamor čak i

među pratiocima princa Ivana; ali De Bracy, kojega je zvanje oslobodilo svih obzira, pruži dugačko koplje preko prostora što je dijelio galeriju od borilišta, i bio bi izvršio prinčevu zapovijed i prije no što bi se Athelstane Nespremni toliko pribrao da se bar izmakne pred oružjem, da nije Cedric, hitar koliko njegov drug bijaše spor, munjevito trgnuo kratki mač i jednim udarcem odsjekao šiljak koplja. Princu Ivanu navre krv u lice. Izgovori jednu od najtežih kletvi, i htjede još dodati kakvu odgovarajuću strašnu prijetnju, kad odustade od nauma, dijelom zbog pratilaca koji ga okružiše i zamoliše da se ustrpi, dijelom zbog općeg odobravanja mnoštva koje je za pljeskalo Cedricovu junačkom držanju. Princ s prezirom zakoluta očima, te se činilo da traži sigurniju i lakšu žrtvu; i, susrevši se s odlučnim pogledom strijelca kojega smo već zapazili, i koji je i nadalje pljeskao unatoč mrgodnu pogledu što mu je princ uputio, te ga upita zbog čega toliko buči.

– Uvijek se pridružim klicanju – reče slobodnjak – kada vidim dobar hitac ili sjajan udarac.

– A, tako? – upita princ. – Zacijelo onda i sam možeš pogoditi u sredinu mete. – Mogu pogoditi u šumsku metu i na šumskoj udaljenosti – odgovori slobodnjak.

– I biljeg Wata Tyrrela, na stotinu koraka – reče neki glas, ali nije se moglo razabrati tko je to izgovorio.

To podsjećanje na sudbinu Vilima Riđega, njegova pretka, odjednom razjari i uznemiri princa Ivana. No zadovolji se time da zapovijedi oružnicima oko borilišta da drže na oku hvalisavca, pokazavši im slobodnjaka.

– Svetoga mi Grizzela – dodade – provjerit ćemo vještinu onoga

tko tako kliče tuđem junaštvu.

– Neću pobjeći kad budem izazvan – reče slobodnjak
prijbranošću svojstvenom njegovu držanju.

– Dotle, ustajte, vi saski prostaci! – reče gnjevni princ. – Nebeske
mi svjetlosti, kad sam rekao, Židov će dobiti mjesto među vama!

– Nipošto, ako dopušta vaša milost! Ne priliči takvima poput
mene sjedjeti s vladarima ove zemlje – reče Židov, kojega je želja za
prvenstvom tjerala da se spori oko mjesta s iznurenim i osiromašenim
potomkom Montdidierove loze, ali ga nije navodila da se upliće u
povlastice bogatih Sasa. – Ustaj nevjerni psu, kad ja zapovijedam –
reče princ Ivan – ili ću narediti da ti oderu tu mrku kožu i ustave je za
konjsku opremu!

Tako potaknut, Židov se stade uspinjati strmim i uskim stubama
što su vodile na galeriju.

– Da vidim, tko će se usuditi da ga zaustavi! – reče princ zureći u
Cedrica čije je držanje odavalo namjeru da Židova svitla s galerije.

Nevolju je spriječio lakrdijaš Wamba, koji se postavi između
svoga gospodara i Isaaca, te viknu, odgovarajući na prinčev izazov:

– Tako mi Djevice, ja ću ga
zaustaviti!

Zatim gurnu Židovu pod nos komad pečene svinjetine, izvukavši
ga ispod ogrtača, gdje ga je spremio za slučaj da turnir potraje dulje
no što bi mu želudac mogao otpjeti glad. Videći pod samim nosom
ono što je najodvratnije njegovu plemenu, dok mu je lakrdijaš
istodobno vitlao drvenim mačem ponad glave, Židov uzmaknu,
promaši stepenicu i skotrlja se niz stubište, na veliku radost gledalaca

koji prasnuše u smijeh, kojemu se princ Ivan i njegovi pratoci od srca pridružiše.

– Dodijeli mi nagradu, rođake prinče – reče Wamba. – Svladao sam neprijatelja u poštenu boju s mačem i štitom – dodaje vitlajući svinjetinom u jednoj i drvenim mačem u drugoj ruci.

– Tko si i što si, plemeniti junače? – upita princ, smijući se i dalje.

– Luda po pravu nasljedstva – odgovori lakrdijaš.

– Ja sam Wamba, sin Witlessa, sina Weatherbrainova, koji bijaše sin nekog vijećnika.

– Načinite mjesta za Židova ispred donjega kruga – reče princ Ivan, kojemu je možebit dobrodošla ova prilika da odustane od svoje prvobitne nakane. – Smjestiti poraženoga pokraj pobjednika bilo bi protivno viteškim zakonima.

– Još gore bi bilo posjesti lopužu kraj glupana – uzvрати lakrdijaš – a najgore Židova kraj svinjetine.

– Hvala ti, valjano momče – viknu princ Ivan – sviđaš mi se. Hajde, Isaače, pozajmi mi pregršt bizantinaca.

Dok je Židov zaprepašten tim zahtjevom, ne usuđujući se odbiti a nevoljan poslušati, preturao po krznoj kesi koja mu je visjela o pasu, vjerojatno se pitajući koliko se kovanica može smatrati jednom pregršću, princ se sagnu s konja i razriješi Isaca dvojbe strgnuvši mu kesu s boka; baci iz nje ono nekoliko zlatnika Wambi, te produži

obilaziti borilišta, a Židova prepusti podsmijehu okolnih gledalaca, dok je njega sa svih strana dočekao pljesak kao da je učinio neko pošteno i časno djelo.

8. Poglavlje

*Tad prkosna truba izazivača
zaori*

*A izazvani spremno na nju
odgovori:*

*Od poklika polje ječi, do nebesa se
vijori.*

*Spuštenih vizira, koplja
pripremljena,*

*Prema kacigi i perjanici
uperena,*

*Pojuriše iz pregrade u trku
pomamnom,*

*Hitajnc' nadomak protivniku
svom.*

Palamon i
Arcit

Usred jahanja princ Ivan se iznenada zaustavi, obrati se glavaru od Jorvaulxa i izjavi kako je najvažnija stvar toga dana zaboravljena.

– Duše mi – reče – propustili smo imenovati lijepu Kraljicu ljubavi i ljepote koja će svojom bijelom rukom dijeliti palmine grančice. Koliko je do mene, ja sam slobodouman, i rado bih dao svoj glas za crnooku Rebeku.

– Djevice blažena – uzvratil glavara, zakolutavši očima od užasa – za Židovku! Zaslužili bismo da nas kamenuju na borilištu; a još nisam dovoljno star da budem mučenik. Osim toga, kunem se svojim svecem zaštitnikom da ona mnogo zaostaje za lijepom Saskinjom Rowenom.

– Saskinja ili Židovka – odgovori princ – Židov ili Sas, svinja ili pas! Proglasite Rebeku, makar samo da se ponize saske prostačine.

Nastade žamor među njegovim najbližim pratiocima.

– To više nije šala, gospodaru – reče de Bracy. – Pokušate li ih tako uniziti, nijedan se vitez neće prijaviti za borbu.

– To je potpuno nepotrebno vrijeđanje – reče Waldemar Fitzurse, jedan od najstarijih i najznačajnijih Ivanovih pratilaca. – Ako vaša milost to pokuša, sigurno će vam se poremetiti planovi.

– Uzeo sam vas u službu, gospodine – reče Ivan, naglo potežući uzde – da mi budete pratiocem, a ne savjetnikom.